

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

**КОМІТЕТ З ПИТАНЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ
ВЕТЕРАНІВ**

**КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ**

**КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГУМАНІТАРНОЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ**

**КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВ ЛЮДИНИ, ДЕОКУПАЦІЇ ТА
РЕІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ У
ДОНЕЦЬКІЙ, ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ ТА АВТОНОМНОЇ
РЕСПУБЛІКИ КРИМ, МІСТА СЕВАСТОПОЛЯ, НАЦІОНАЛЬНИХ
МЕНШИН І МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН**

**КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА
МІЖПАРЛАМЕНТСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА**

Слухання на тему:

**«Захист прав і свобод громадян України, які перебувають на території
держав-членів ЄС та інших держав як тимчасово переміщені особи,
внаслідок збройної агресії Російської Федерації»**

Інформаційно-аналітичні матеріали

**15 червня 2022 року
(відеоконференція ZOOM)**

м. Київ

Проект

Схвалено
рішенням Комітету Верховної Ради України
з питань соціальної політики
та захисту прав ветеранів
(Протокол від _____ року № _____)

_____ Г. М. Третякова

РЕКОМЕНДАЦІЇ

**учасників слухань у Комітеті Верховної Ради України
з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів спільно із комітетами
Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського
Союзу; з питань гуманітарної та інформаційної політики; з питань прав
людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у
Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста
Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин; з питань
зовнішньої політики та міжпарламентського співробітництва на тему:
«Захист прав і свобод громадян України, які перебувають на території
держав-членів ЄС та інших держав як тимчасово переміщені особи, внаслідок
збройної агресії Російської Федерації»**

Учасники слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів, заслухавши та обговоривши виступи народних депутатів України, представників центральних органів виконавчої влади, наукового середовища, міжнародних та громадських організацій, зазначають наступне.

24 лютого 2022 року в Україні розпочалася війна, яка спричинила жертви серед мирного населення та руйнування цивільної інфраструктури, змушуючи людей залишати свої домівки в пошуках безпеки, захисту та допомоги. Широкомасштабне військове вторгнення спонукало частину населення України до зовнішньої міграції.

За перші п'ять тижнів понад чотири мільйони біженців з України перетнули кордони з сусідніми країнами, і багато інших стали внутрішньо переміщеними особами. Вони потребують захисту та підтримки. У зв'язку з надзвичайною ситуацією та масштабами гуманітарних потреб біженців з України, приймаючі країни отримують допомогу на рівні регіональних міжвідомчих зусиль.

Оцінка чисельності біженців з України

Агентство ООН у справах біженців (УВКБ ООН) визнає, що війна в Україні викликала «найшвидше зростання кризи біженців з часів Другої світової війни».

29% населення України (12,8 млн. осіб) були переміщені в межах країни або за її межі.

За даними, які щотижнево оновлюються дипломатичними представництвами України за кордоном, станом на 25.05.2022 року, загальна кількість осіб, які прибули до іноземних державах після 24.02.2022 року - 4 649 255 осіб, з них:

- віком від 18 до 60 років - 2 577 309 осіб;
- віком до 18 років - 1 568 966 осіб;
- віком понад 60 років - 502 980 осіб.

Загальна кількість осіб, взятих на тимчасовий консульський облік в іноземних державах після 24.02.2022 - 13 386 осіб, з них:

- віком від 18 до 60 років - 1 146 осіб;
- віком до 18 років - 12 199 осіб;
- віком понад 60 років - 41 особа.

Найбільше людей виїхали з України у проміжку з 27 лютого до 9 березня. У цей період кордон України на виїзд перетнули 1 649 088 людей. Щоденно з країни виїжджали понад 150 000 людей. 6 березня кордон перетнули 210 526 осіб, що є найбільшим показником за один день. З України виїхало 1,4 млн (18,8%), майже кожна п'ята дитина.

З 17 березня кількість тих, хто виїжджає, поступово зменшується, що свідчить про спадання першої хвилі біженців. Верховний комісар ООН у справах біженців, заявив, що планові цифри, засновані на цифрі в 4 мільйони людей з України, які шукають притулок, швидше за все, доведеться переглянути у бік збільшення. Так, станом на 30 травня 6,801,987 українських біженців, серед яких переважно жінки та діти, потребували захисту та допомоги в сусідніх країнах.

Зокрема, кількість біженців за даними урядів країн станом на травень 2022 року: Польща - 3 627 178; Румунія – 989 357; Російська Федерація - 971 417; Угорщина - 682 594; Молдова - 479 513; Словачія - 461 164; Білорусь - 30 092.

Водночас 2 048 500 українців із 28 лютого повернулися з-за кордону на Батьківщину.

Соціологічний портрет українського біженця

За результатами опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова на пунктах пропуску через державний кордон України у Закарпатській області (пункти пропуску Ужгород, Малий Березний та Чоп (Тиса) можна скласти портрет українського біженця.

Демографічні характеристики. Переважна більшість біженців - жінки (83%), відповідно, чоловіки становлять 17%. За віком найбільшу групу біженців становлять люди від 30 до 39 років (37%), 26% - ті, кому від 40 до 49 років, 19% - люди віком від 16 до 29 років, 11% - віком 60 і більше років, 8% - ті, кому від 50 до 59 років.

Освіта. 76% серед тих, хто виїжджав за кордон - люди з вищою або незакінченою вищою освітою, 18% - із середньою спеціальною освітою, і лише 6% - із загальною середньою освітою.

Соціальна група. Найбільш представленими соціальними групами є висококваліфіковані фахівці (26%), підприємці (20%) та кваліфіковані робітники (17%).

Макрорегіон походження. Більше половини тих, хто виїжджає за кордон у зв'язку з війсьними діями - жителі Сходу та Півдня країни (51,5%), найбільше серед східних областей представлена Харківська (19%), 45% - жителі центральних областей (у тому числі 31% - жителі Києва та Київської області), і лише 4% - жителі західних областей.

Мова спілкування. 63% біженців вдома говорять переважно російською мовою, 31% - українською, 3% - іншою мовою. Однак, 65% вважають рідною українську мову, 22% - російську, 4% - іншу мову.

Стан родини. 63% біженців виїжджають за кордон із дітьми, 21% - з батьками (своїми чи свого чоловіка/жінки), 17% - з чоловіком чи дружиною, 4% - з внуками, 14% - з іншими родичами, 7% - з друзями, знайомими, 13% - самі.

Наявність бойових дій. 55% респондентів відповіли, що на час їх виїзду відбувалися бойові дії у населеному пункті, де вони мешкають, 13% - що бойові дії відбувалися поблизу нього, 10% - що бойових дій не було, але їх населений пункт бомбардувався чи обстрілювався, 14% - що сусідні населені пункти бомбардувалися чи обстрілювалися і лише 8% зазначили, що нічого з наведеного у їх населеному пункті або біля нього не відбувалося.

Джерело отримання допомоги та підтримки. 53,5% біженців отримали будь-яку допомогу від волонтерських організацій, 45% - отримали допомогу від пересічних громадян, з якими до цього не були знайомі, 41% - допомогу від родичів, знайомих, друзів, 27% - від державних органів, 9% - від релігійних організацій, 7% - від підприємств, приватних підприємців (у тому числі за місцем роботи), лише 2% - від закордонних фондів, установ, посольств, консульств інших країн. 21% опитаних відповіли, що не отримували жодної допомоги.

Настрої та оцінки. Оцінюючи власний психологічний стан на 24 лютого (на початок війни) за шкалою від 0 до 10, де 0 означає «максимальний рівень спокою, упевненості», а 10 відповідає максимальному рівню паніки, страху, невпевненості, респонденти його оцінили в середньому 6,7 балами (52% оцінили балами від 8 до 10, що відповідають високому рівню паніки, страху, невпевненості).

Оцінюючи власний психологічний стан на час опитування, біженці його оцінюють в середньому 5,7 балами. При цьому частка тих, хто оцінив його балами від 8 до 10, зменшилася порівняно з початком війни з 52% до 22%.

Віра в перемогу. 89% вірять у те, що Україна переможе в цій війні, лише 1% дають негативну відповідь (10% - вагаються з відповіддю). 79% опитаних планують повернутися в Україну після закінчення війни, 10% - не планують, 11% - вагаються з відповіддю.

Основний контингент тих, хто виїхав з України – це жінки та діти. Проведені в Україні дослідження показують, що кожен восьмий підліток, що виїхав з України планує оформити статус біженця, реєстрація якого може тривати до півроку та надаватиме право на проживання в Європі до 3 років. Відповідно ці

підлітки розраховують на більш тривалий період перебування за кордоном, ніж при оформленні статусу тимчасового захисту.

Як зазначають експерти Центру Разумкова, загальний висновок такий, що за кілька місяців активних бойових дій Україна втратила ту кількість економічно активних громадян, яка потрібна для відтворення української економіки. Не для зростання і розвитку, а для звичайного відтворення яка вже спростилася за своєю галузевою структурою. По суті, точку неповернення вже пройдено. Як свідчать соціологи, поведінковий «паттерн» українського біженця до країн Заходу передбачає вкрай низький відсоток повернених. Це означає, що Україна вже втратила тих, хто був змушений виїхати за кордон. Ситуація ж із народжуваністю свідчить, що ці втрати вже ніколи не будуть заповнені.

Біженці, що повертаються до України.

Разом з тим, чимало українців, яким довелось виїхати в інші країни, вирішують повертатись в свої домівки. Так, дослідження показало, що наприклад серед підлітків 81% планують повернутися до України, але у випадку якщо родина буде у безпеці та припиняться обстріли.

За повідомлення Державної прикордонної служби станом на початок травня в Україну повернулися 870 тисяч біженців, які залишили країну після початку повномасштабної війни з Росією. Щодня повертаються близько 30 тисяч людей. За повідомленням УВКБ станом на 30 травня повернулось 2 229 500. Але треба брати до уваги, що ця цифра відображає транскордонні переміщення, які можуть бути непостійними, і не обов'язково вказує на стійке повернення, оскільки ситуація в Україні залишається вкрай нестабільною та непередбачуваною. Через ситуацію, що постійно змінюється, робити висновки про остаточні тенденції передчасно, тому ця цифра не віднімається від загальної кількості біженців до отримання більш докладних даних про транскордонні переміщення.

За прогнозами ООН, міграція назад в Україну продовжуватиме зростати. Але вважається, що це не зовсім хороша ідея не лише з точки зору безпеки. З точки зору представників ООН масове повернення посилює проблеми гуманітарного характеру всередині України. Це неминуче створить нові проблеми для гуманітарного реагування на кризу, оскільки людям потрібна підтримка для реінтеграції у свої спільноти або пошуку відповідних приймаючих спільнот, якщо повернення до своїх домівок неможливе або недоцільне.

Тим не менш повернення людей в Україну є необхідною мірою для стабілізації та відновлення економіки.

Серед громадян України, які на початку російської агресії виїхали з України у зв'язку з воєнними діями, і зараз повертаються в країну, переважають жінки (87%, так само як жінки становили більшу частину тих, хто виїжджав з країни на початку війни).

Якщо серед тих, хто на початку війни виїжджав з країни, найбільшу групу респондентів становили люди віком від 30 до 39 років (37%), то серед тих, хто повертається, частка представників цієї вікової групи становить 25% (серед жінок – відповідно 40,5% і 23%). Це може бути пов'язано з тим, що серед тих хто

повертається менше порівняно з тими хто виїжджав, людей, які їдуть з дітьми (відповідно 45% і 63%), а саме представники вікової групи 30-39 років найчастіше мають неповнолітніх дітей. І, відповідно, серед тих, хто в'їжджає, порівняно з тими, хто виїжджав, більше тих хто їде сам (відповідно 31% і 13%). Що свідчить про те, що ті громадяни України, які мають неповнолітніх дітей, поки що рідше повертаються в Україну (або ж, як говорили інтерв'юерам деякі з них, залишають дітей на інших родичів, а повертаються в країну самі).

Ще 6% респондентів відповіли, що повертаються разом з онуками, 12% - з батьками (своїми чи свого чоловіка/жінки), 10,5% - з іншими родичами, 5% - з друзями, знайомими, 14% - з чоловіком чи дружиною (серед жінок в'їжджають разом з чоловіком 8%, так само як і виїжджали з чоловіком 7%).

Серед представників молодшої вікової групи (до 39 років) повертаються самі 38,5%, серед тих, кому 40 і більше років - 25%, з дітьми - відповідно 42% і 46%, з онуками - відповідно 0% і 11,5%, з батьками - відповідно 13,5% і 11,5%, з чоловіком чи дружиною - відповідно 6% і 23%, з іншими родичами - відповідно 8% і 13,5%, з друзями, знайомими - відповідно 6% і 4%.

Як і серед тих, хто виїжджав, переважну більшість тих, хто повертається (66%) становлять люди з вищою або незакінченою вищою освітою, 24% - із середньою спеціальною освітою, і лише 10,5% - із загальною або неповною середньою освітою.

Серед представників молодшої вікової групи (до 39 років) респонденти з вищою або незакінченою вищою освітою становлять 77%, серед тих, кому 40 і більше років - 54%.

Серед тих, хто виїжджав, більше половини становили жителі Сходу та Півдня країни (51,5%) і центральних областей (45%, у тому числі 31% - жителі Києва та Київської області), і лише 4% - жителі західних областей. Серед тих, хто повертається, переважну більшість (69%) становлять жителі центральних областей - переважно це жителі Києва (35%) та Київської області (17%). 12% тих, що повертаються - жителі Східного регіону, 9% - Південного регіону, 10,5% - Західного регіону.

73% опитаних відповіли, що після повернення в Україну планують поселитися в тій же області, де проживали до війни, 26% - що планують поселитися в іншій області (переважно це жителі Східного регіону).

Ті, хто планує поселитися в іншій області, а не тій, в якій проживали до війни, частіше називають області Західного регіону (15% усіх опитаних), або Київ чи Київську область (7%).

Серед тих, хто повертається, 78% до початку війни мешкали у міській місцевості, 22% - у сільській. Серед представників молодшої вікової групи - відповідно 86,5% і 13,5%, серед тих, кому 40 і більше років - відповідно 69% і 31%.

79% респондентів відповіли, що мали роботу до війни (серед жінок - 84%). Серед тих, хто до війни мав роботу, 49% впевнені, що після повернення будуть працювати там само, де й працювали раніше, ще 28% сподіваються на це, 7%

сподіваються знайти іншу роботу, а 16% ще не знають, де будуть працювати і чи їм вдасться знайти роботу.

Оцінка респондентами допомоги, що їм надавалася. Відповідаючи на запитання, чи отримували вони будь-яку допомогу під час перебування за кордоном, 64% респондентів відповіли, що отримували допомогу від державних органів країни перебування, 64% - що отримували допомогу від пересічних громадян країни перебування, з якими вони раніше не були знайомі, 56% отримували допомогу від волонтерських організацій, 39% - від родичів, знайомих, друзів, 29% - від Української держави, 18% - від релігійних організацій, 18% - від закордонних фондів, установ, підприємств. Лише 4% відповіли, що не отримували жодної допомоги.

Отримували допомогу від державних органів країни перебування 56% представників молодшої вікової групи і 73% респондентів віком 40 років і старших, від Української держави – відповідно 23% і 35%.

Оцінюючи підтримку та допомогу, яка була їм надана в країні, де вони перебували, з боку державних органів країни перебування, недержавних організацій, громадян цих країн, 62% відповіли, що дуже нею задоволені, 29% - що скоріше задоволені, 6% - що скоріше не задоволені, і жоден не відповів, що зовсім нею не задоволений.

Оцінка дій державного керівництва України та міжнародної допомоги. Дії державного керівництва України під час російської агресії 80% респондентів оцінюють позитивно, лише 2% - негативно (18% не змогли оцінити).

47% опитаних вважають достатньою допомогою міжнародного співтовариства України, 36% - вважають, що допомога і підтримка України з боку інших країн повинна бути більшою. Тоді як у другій половині березня серед тих, хто виїжджав з України, вважали її достатньою 35%, вважали недостатньою - 43%.

Українські переселенці як споживчий драйвер європейської економіки

Від'їзд мільйонів українців (переважно жінок з неповнолітніми дітьми) суттєво зменшив внутрішній споживчий попит. Проте українські біженці роблять посильний внесок у споживчий ринок ЄС (за даними Євростату споживчі витрати загалом за 2021р. в ЄС становили €6,86 трлн). Гроші вимиваються з України й працюють на європейську економіку, а не українську.

Поки що немає статистики, яка б дозволила зробити ґрунтовний аналіз проте попередні дані Нацбанку України, показують, що у квітні українці, що виїхали за кордон через війну з Росією, витратили там близько \$2 млрд., 80% коштів з який – це оплата товарів у рос-терміналах торговельної мережі й отримання готівки.

За даними НБУ кожен українець у квітні розрахувався карткою в середньому на \$125 (в еквіваленті) та зняв приблизно \$150 готівки в банкоматі. Враховуючи кількість біженців, виходить, що кожен українець вкладає в економіку європейських країн по \$400 на місяць. Якщо у другій половині 2021року українці розраховувались у мережах банків-нерезидентів на \$500–700 млн щомісячно. Ще до \$50 млн. знімали в банкоматах готівкою, то у 2022р

статистика закордонних витрат, показує 3–4-кратне зростання. Найбільше коштів, розраховуючись картками, громадяни України витрачали на:

17% - оплату в продуктових магазинах/супермаркетах;

11% - купівлю непродовольчих товарів;

8% - оплату готелів;

5% - операції на АЗС;

4% - розрахунки у закладах харчування.

Національний банк не надає даних щодо витрат українців у географічному розрізі, але найбільші українські банки, зокрема *ПриватБанку* та *monobank*, доповнюють статистику НБУ. Пресслужба ПриватБанку повідомляє, що українці, що виїхали в ЄС, з початку війни витратили зі своїх платіжних карток у торгових мережах близько \$1,5 млрд. Загальний обсяг безготівкових оплат у мережі ПриватБанку за березень - квітень становить приблизно \$2,3 млрд. (за офіційним курсом НБУ - \$29,25). Тобто третина припадає на закордонні платежі. Скільки готівки зняли за кордоном українці - банк не повідомляє.

У Monobank за березень - квітень наземні торгові операції клієнтів за кордоном становили \$159 млн. (за офіційним курсом НБУ – \$29,25), а в Україні за цей самий період – близько \$571 млн.,

На жаль, обидва банки не змогли повідомити структуру витрат українців та суми, які знімають у банкоматах. Проте monobank надав дані про те, скільки й у яких країнах українці витрачають свої кошти. Найбільше клієнти monobank витрачають у Польщі, Німеччині та Чехії. Але якщо дивитись на середній чек транзакції, то лідерами є Австрія (майже €28), Італія (€ 27) та Іспанія (€24), а найменше - у Польщі (€13,3).

Міжнародні стандарти та правові механізми забезпечення прав і свобод громадян України, які перебувають на території держав-членів ЄС та інших держав внаслідок збройної агресії РФ

Актуальність питання про особливості правових статусів і режимів для громадян України, які залишили територію країни через військову агресію РФ, обумовлена низкою проблем, із якими вони стикаються, а також потребою вирішення життєво необхідних аспектів соціальної складової статусів/режиму, які вони набувають або в якому перебувають, а саме: тимчасове розміщення, освіта, працевлаштування, медична допомога, право на свободу пересування та інше.

Україна приєдналася у 2002 році до Конвенції ООН про статус біженців, 1951 р. та Протоколу щодо статусу біженців, 1967 року. (Закон України «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу щодо статусу біженців», 10 січня 2002 року № 2942-III.

В Україні з 1994 року працює УВКБ ООН (агентство ООН у справах біженців, - глобальна організація, яка з 1950 року координує міжнародні зусилля, спрямовані на захист людей, які змушені залишати свої оселі через конфлікт або переслідування). Впродовж своєї діяльності в Україні УВКБ ООН надавало важливу допомогу особам, які постраждали від конфлікту, внутрішньо переміщеним особам, біженцям та особам без громадянства.

УВКБ ООН діє як частина міжвідомчої гуманітарної допомоги та керує трьома кластерами - з питань захисту, житла і непродуктивної допомоги та з координації та управління таборами.

Надання допомоги людям, які рятуються від збройного конфлікту шляхом міграції до іншої країни у пошуках захисту - одна з давніших традицій людства, загальна цінність, яка стала частиною міжнародного права. Відповідно, громадяни України, які через загрози своєму життю внаслідок військової агресії РФ вимушено покинули країну, потрапляють під юрисдикцію іншої держави, до якої перемістилися, отримуючи тим самим «міжнародний захист».

Спосіб забезпечення прав таких осіб залежить від двох основних факторів: обраного або наданого механізму міжнародного (регіонального) правового захисту та країни перебування, з огляду на те, що кожна держава імплементує міжнародні акти у власне законодавство з певними відмінностями.

Статус біженця і тимчасовий захист для громадян України

До основних механізмів правового захисту громадян України, які вимушено перемістилися за кордон через військову агресію РФ належать: *тимчасовий захист та статус біженця/додаткового захисту*.

Тимчасовий захист та Статус біженця є різними правовими категоріями, які мають різні юридичні наслідки. Особи, які перетинають кордон часто плутаються в термінах, здебільшого оперуючи поняттям «біженець» і тому, при зверненні за допомогою, можуть неправильно визначитись з категорією захисту, яку насправді хотіли б отримати в ЄС. Тимчасовий захист та біженство мають різне нормативне регулювання, різний порядок отримання та позбавлення, різне коло осіб і сфери застосування та в певній мірі схожі права, які надає кожен статус.

Тимчасовий захист. Головним документом, який регулює питання надання тимчасового захисту є Директива ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, яка була прийнята в ЄС ще 20.07.2001 року для забезпечення мінімальних стандартів надання тимчасового захисту у випадках масового напливу переміщених осіб. Проте вперше Директиву було активовано Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 року саме для українців. І таке рішення беззаперечно можна назвати безпрецедентним в історії ЄС.

Особи, на яких поширюється тимчасовий захист:

- громадяни України, які вимушено покинули Україну 24 лютого 2022 року або після цієї дати в результаті військової агресії Російської Федерації;
- особи без громадянства та громадяни третіх країн, крім України, які користувалися міжнародним захистом або еквівалентним національним захистом в Україні до 24 лютого 2022 року;
- члени сімей зазначених осіб;
- громадяни третіх країн, які на законних підставах проживали в Україні до 24 лютого 2022 року;
- в залежності від рішення влади кожної окремої країни ЄС.

Права осіб, які користуються тимчасовим захистом:

- дозвіл на проживання на період тимчасового захисту (на 1 рік з можливістю продовження);
- доступ до роботи (вимоги очікування 6 місяців на відміну від отримання статусу біженця в цьому випадку не має);
- доступ до освіти. Діти до 18 років мають право навчатись у закладах освіти на рівні громадян країни перебування;
- забезпечення житлом (заселення у центр чи надання засобів для проживання);
- доступ до соціального забезпечення;
- доступ до медичного обслуговування;
- право на відповідну інформацію про тимчасовий захист;
- можливість отримати статус біженця у майбутньому;
- можливість повернутися в країну громадянства в будь-який момент;
- інші права особи, яка звернулась за наданням тимчасового захисту, відповідно до законодавством конкретної країни ЄС.

Статус біженця. Головними міжнародними документами, які регулюють питання біженства, є Женевська конвенція про статус біженців 1951 року, Нью-Йоркський протокол 1967 року та Дублінська конвенція 1990 року. Відповідно до положень Конвенції про статус біженців 1951 року, біженцем є особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань. Дублінська конвенція 1990 року, в свою чергу, закріпила, що особа, може клопотати про отримання статусу біженця виключно в першій безпечній країні, кордони якої вона перетнула. Враховуючи, закрите авіасполучення на території України, просити притулку особа може виключно в тих державах, які межують з Україною. Якщо ж особа перетне кордони кількох країн і попросить притулку у країні, яка не межує з Україною, її буде депортовано до держави, кордони якої з Україною вона перетнула вперше.

Особи, які можуть отримати статус біженця:

- громадяни України, які залишили територію України через війну, а також особи, які проживали на території України на законних підставах, але мають громадянство інших країн;
 - особи без громадянства також можуть запросити статус біженця.
- Отримувати статус біженця має сенс у тому випадку, якщо особа планує й далі проживати в ЄС.

Обмеження для особи при отриманні такого статусу:

- неможливість залишити приймаючу країну до моменту отримання статусу;
- неможливість повернутися в Україну після отримання статусу;

- неможливість працевлаштуватися до моменту отримання статусу, а також у разі відмови у його наданні;

- відібрання документів, що посвідчують особу заявника.

Права, які надаються при отриманні статусу біженця:

- право на медичну допомогу;
- доступ до освіти для дітей та підлітків;
- доступ до ринку праці (відповідно до політики країн ЄС на ринку праці);
- право на соціально-побутові послуги;
- право на укладання шлюбу;
- право на щомісячну грошову допомогу.

Строки дії статусів. Тимчасовий захист. Згідно з Директивою 2001/55/ЄС термін тимчасового захисту становить один рік (до 04.03.2023 р.) та двічі може бути автоматично подовжений на шість місяців, якщо не зникнуть причини надання такого захисту, але максимум до одного року (до 04.03.2024 р.). При цьому Єврокомісія може запропонувати або продовження терміну ще на рік (до 04.03.2025 р.), або ж припинення тимчасового захисту у разі покращення ситуації в Україні, що означитиме можливість безпечного повернення її громадян. Статус біженця гарантує право безстрокового проживання на території відповідної держави, а строк на який видається посвідчення біженця відрізняється в різних країнах, хоча передбачає право поновлення на аналогічний строк. Статус біженця може бути відкликаний одразу, коли з'являються докази, які вказують на те, що є підстави для його перегляду. Тимчасовий захист є негайною і тимчасовою мірою, строк його дії є обмеженим, а захист буде припиненим по завершенню війни в Україні. При цьому строк, на який надається статус біженця є більш тривалим, а припинення війни в Україні не буде автоматичною підставою для його позбавлення.

Ключові відмінності між статусами. Головна різниця в тому, що статус біженця - це індивідуальне, гарантоване міжнародними конвенціями право, тоді як право на тимчасовий захист є колективним, не передбачає звернення з індивідуальними заявами та проходження адміністративної процедури її розгляду. Тимчасовий захист можна отримати в будь-якій державі ЄС (крім Данії), тоді як статус біженця - тільки в тій державі, кордон якої особа перетнула вперше. Тобто на сьогодні - це сусідні з Україною держави. Працевлаштування для осіб, які попросили тимчасового захисту можливе з моменту звернення з відповідним запитом, тоді як для осіб, які звернулись за отриманням статусу біженця, недоступною є опція працевлаштування протягом 6 місяців з моменту подання заяви.

Отримавши тимчасовий захист особи можуть безперешкодно в будь-який час повернутись до держави громадянства, а також подорожувати державами ЄС протягом 90 днів. Особі, яка звернулась за отриманням статусу біженця, заборонено протягом 6-ти місяців, поки розглядається її заява, перетинати кордон держави перебування. При зверненні за отриманням статусу біженця, особа

вимушена бути здати свій паспорт допоки не буде прийнято рішення про отримання статусу біженця. При тимчасовому захисті - паспорт не вилучається.

Тож якщо особа, яка перетинає кордон, має намір повернутись в Україну по закінченню військових дій, оптимальним варіантом для такої особи буде отримання тимчасового захисту, адже сама процедура є швидкою, а права, які вона гарантує надаються особі одразу з моменту звернення, на відміну від тривалої процедури оформлення статусу біженця. Якщо особа зацікавлена в негайному отриманні всіх соціальних прав та в терміновому поверненні на територію України по закінченню воєнних дій, при цьому не має наміру залишатись в ЄС, то оптимальним буде саме отримання тимчасового захисту. Якщо ж особа переслідує більш далекоглядні цілі, як то отримання права безстрокового проживання в країнах ЄС, тоді є сенс звернутись з заявою про отримання статусу біженця.

Питання надання тимчасового захисту або статусу біженця є винятковою прерогативою компетентних органів країни перебування. Кожна країна імплементує міжнародні статуси у власне законодавство з певними відмінностями, тому приймати рішення щодо отримання того чи іншого статусу варто лише після отримання повної інформації від офіційних органів країни перебування.

Єдиного фінансового плану для забезпечення біженців із України у Євросоюзі немає. На основі програм, що приймаються окремими країнами – членами блоку, кожна з яких бачить можливі витрати по-своєму.

У спільному зверненні до Єврокомісії десять країн-членів ЄС (спільне звернення до Європейської комісії підписали міністри фінансів та регіональні міністри Естонії, Болгарії, Хорватії, Чехії, Угорщини, Латвії, Литви, Польщі, Румунії та Словаччини) попросили виділити кошти для прийому військових біженців та втілення у життя будівельних проєктів, що зупинилися через війну в Україні. Європейська комісія дозволила державам-членам освоїти невикористаний виділений на боротьбу із кризою залишок за попередній бюджетний період для прийому біженців з України. Низка країн-учасниць програми ефективно використали європейські субсидії, а це означає, що надлишків або невикористаних ресурсів дуже мало. У своєму зверненні країни заявляють, що лише структурної підтримки недостатньо і необхідне додаткове фінансування.

В оприлюдненому аналізу виконання Директиви про тимчасовий захист (*Temporary Protection Directive, TPD*) після трьох місяців після прибуття біженців з України у ході реалізації Директиви виникло кілька проблем.

По-перше, існують розбіжності у масштабах застосування TPD у різних державах-членах: Хоча щонайменше 12 держав-членів використали на свій розсуд для розширення охоплених категорій, наприклад, для включення громадян третіх країн, які проживали в країні, але не мали постійного посвідки на проживання, або українців, які поїхали до вторгнення, більшість держав-членів обрали більш обмежувальний підхід.

По-друге, існують проблеми з реєстрацією, враховуючи, що на даний момент зареєстровано 2,7 мільйона осіб, але до 2,4 мільйона все ще чекають на реєстрацію.

Нарешті, держави-члени мають серйозні труднощі з наданням адекватного житла та варіантів розміщення у зв'язку з великою кількістю людей, які рятуються від конфлікту. Також слід зазначити, що у зв'язку з величезною чисельністю українських біженців стало виникати питання чи впораються сусідні країни, з новим потоком біженців з України.

Щодо захисту українських біженців в різних країнах

Польща. Українці, які виїхали з України внаслідок російської агресії, прибули безпосередньо до Польщі, а потім заявили про намір залишитися в Польщі, матимуть право на законне перебування в Польщі протягом 18 місяців. Щоб отримати право на проживання, а також багато інших прав, послуг і переваг, пов'язаних з ним, їм потрібно буде подати заяву на присвоєння номера PESEL. Новий закон також поширюється на чоловіків/дружин громадян України, які не мають українського громадянства, але прибули до Польщі безпосередньо з України внаслідок війни. Відповідно до цього закону підприємства та фізичні особи, які надають допомогу біженцям з України у вигляді проживання та харчування, отримують грошову допомогу на термін до 60 днів у розмірі 1200 злотих на місяць (близько 250 євро).

Громадяни України, що тікають від війни, отримують повний доступ до польського ринку праці (отримання дозволу на роботу не вимагається) та польської системи охорони здоров'я, а також отримують одноразову грошову допомогу у розмірі 300 злотих (63 євро) на особу. Діти з України матимуть право відвідувати польські школи на тих самих підставах, що й громадяни Польщі. Українські студенти вищих навчальних закладів матимуть можливість продовжити навчання у польських університетах. Українці матимуть право на соціальну допомогу, зокрема 500+ (500 злотих на дитину на місяць: приблизно 106 євро), 300+ (300 злотих на рік на шкільне приладдя: приблизно 63 євро), допомогу на догляд за сім'єю (за кожну другу та наступну дитину віком від 12 до 36 місяців, до максимальної суми 12 000 злотих на дитину: приблизно 2 553 євро), субсидії на дитячий садок, сімейні преференції та соціальну допомогу. Це важливо, оскільки більшість біженців з України нині - це жінки з дітьми.

Всепольське об'єднання профспілок OPZZ збирає кошти на спеціальний банківський рахунок для допомоги ВПО в Україні. Ці кошти використовуються для закупівлі товарів, які українські профспілки вважають найнеобхіднішими. OPZZ також співпрацює у підтримці міжнародної гуманітарної допомоги, запропонованої дружніми профспілками Іспанії та Італії для надання допомоги в Україні.

Профспілка «Солідарність» відкрила для біженців два навчальні центри. Нині в них проживає близько 400 осіб, переважно жінки з дітьми та люди похилого віку.

Великобританія. Перебування у Великій Британії за програмами Homes for Ukraine та Ukraine Family Scheme, протягом шести місяців з моменту прибуття громадяни України мають подати свої біометричні дані – оцифроване зображення обличчя та відбитки пальців. Після цього українець отримає дозвіл на проживання протягом трьох років – це буде доказом імміграційного статусу. Для тих, хто має родичів-резидентів країни або місцевих громадян, відкрита програма Ukraine Family Scheme. Українці мають право безкоштовно подати на візу та скористатися усіма запропонованими послугами: проживання у Великій Британії, лікування, праця, навчання, інші пільги протягом 3-х років.

Для тих, у кого немає родичів у країні, є можливість пошуку спонсора, який надасть своє житло. У цьому разі необхідно подавати заявку за програмою Ukraine Sponsorship Scheme. Українська спонсорська схема дає змогу громадянам України та їхнім родичам приїхати до Великої Британії, якщо в них є спонсор за програмою – особа (спонсор), готова надати біженцям своє житло не менш ніж на 6 місяців. Участь у програмі безкоштовна. Ви зможете жити, працювати й навчатися у Великій Британії, а також отримувати доступ до державної грошової допомоги.

Права, гарантовані українцям за програмами: право на легальне перебування протягом 3 років; житло, надане спонсором мінімум на 6 місяців; право на роботу; доступ до Національної служби здоров'я; доступ до деяких соціальних виплат; доступ до шкіл.

Італія. Тимчасовий захист діє протягом одного року, починаючи з 1 березня 2022 року, з можливістю продовження ще на один рік (6+6 місяців). Проте, потрібно звернути увагу, що Італія та/або ЄС можуть припинити дію цієї схеми, якщо ситуація в Україні зміниться в позитивний бік. Тимчасовий захист надає право на отримання безкоштовної медичної допомоги. Для цього потрібно отримати код STP/ENI (тимчасово присутній іноземець/ незареєстрований європеець). Код STP/ENI надається у чітко визначених департаментах і містах. Процедура досить швидка і не вимагає багато часу. STP/ENI забезпечує доступ до невідкладної, необхідної та постійної амбулаторної та стаціонарної медичної допомоги при захворюваннях і травмах, а також призначення медичних препаратів в державних та акредитованих приватних медичних установах. Препарати надаються в аптеках безкоштовно за наявності відповідних медичних рецептів.

Для безкоштовного проїзду всередині країни на всіх видах громадського транспорту (автобус, метро, приміські поїзди) необхідно пред'явити індивідуальну регіональну картку STP/ENI. Муніципалітети Італії безкоштовно надають намети, готелі, приватне житло та місця в центрах прийому людей, які тікають з України. Італійський уряд додає 16 000 місць у існуючих центрах прийому людей, які втікають з України, де українцям нададуть житло, їжу, воду, одяг, притулок, юридичну та психологічну допомогу. Також громадяни України мають право на офіційне працевлаштування (але якщо українець почне працювати, держава може припинити виплачувати соціальні виплати). Українець має право на соціальні

виплати. Потрібно звернутися до муніципалітету за місцем тимчасового проживання (соціальна виплата для дорослих - 300 євро, для дітей - 250 євро).

Щоб записати своїх дітей до школи, потрібно звернутися безпосередньо до найближчої школи або звернутися за допомогою до соціальних служб муніципалітету, де проживає українець. Також Італія може покривати орендну плату в розмірі, пропорційному кількості людей, які там проживають, але не більше 450 євро на місяць.

Австрія. Тимчасове проживання надається громадянам України та членам їхніх сімей/чоловіку та дружині та особам, які мають право на захист в Україні (наприклад, визнані біженці), яким довелося тікати з України станом на 24 лютого 2022 року, а також громадянам України, які не можуть повернутися в Україну і які мали дійсний дозвіл на проживання в Австрії станом на 24 лютого 2022 року або все ще його мають. Право на тимчасове проживання в Австрії до 3 березня 2023 року автоматично подовжується двічі на термін до 6 місяців, якщо його не буде скасовано. Громадянин України має право на працевлаштування, але тільки після того, як BFA (Bundesamts für Fremdenwesen und Asyl) видає посвідчення переміщеної особи.

Доступ до медичної допомоги надається. Автоматична реєстрація на державне медичне страхування (ÖGK) під час подання заяви на посвідчення переміщеної особи діє до 31 грудня 2023 року. Таким особам буде надіслано за місцем зареєстрованого проживання електронну картку з номером соціального страхування, яку необхідно показати під час відвідування терапевта тощо. Соціальні виплати. Приватне житло: 215 євро на місяць для дорослих і 100 євро для неповнолітніх. Дотація на оренду: 300 євро для сімей (2 особи+) і 150 євро для окремих осіб. Державне житло: Без харчування: 6 євро в день на особу; З харчуванням: 40 євро щомісячна допомога на особу. Як у випадку державного, так і у випадку приватного проживання: 200 євро на рік на шкільне приладдя і 150 євро на рік на одяг. Коли українці можуть переїхати до приватного житла, залежить від фінансових можливостей (надаються дотації на житло) та наявності житла. У будь-якому випадку державне житло надається на невизначений термін.

Дитячі садки і школи доступні при наявності вільних місць. В університетах українські студенти звільнені від оплати навчання за літній семестр 2022 року. Австрійська національна спілка студентів надає спеціальну невідкладну допомогу українським студентам, які постраждали від війни, також консультації українською мовою.

Іспанія. Уряд Іспанії надає українцям статус «тимчасового захисту». Тимчасовий захист надається: один рік із можливістю продовження (два рази по одному року). Співробітники національної поліції візьмуть ідентифікаційні та інші дані. Під час цього процесу доступні перекладачі. Після цього особам видається квитанція про акредитацію їхньої заяви про надання захисту, яка також міститиме присвоєний ідентифікаційний номер іноземця (NIE). Отримання квитанції про подання заяви про надання тимчасового захисту (дійсна протягом одного року, може бути продовжена максимум до 3 років). Надання номера соціального

страхування (дозволяє легально працювати в Іспанії). Соціальні виплати можливі лише для тих, хто може довести відсутність фінансових ресурсів.

Громадяни України можуть звернутися за підтверджувальним документом для доступу до медичного обслуговування після отримання ними підтвердження заяви про тимчасовий захист, виданого Міністерством внутрішніх справ. Неповнолітні українці мають доступ до шкільної освіти на навчальному етапі, що їм відповідає: дошкільна освіта, початкова освіта або обов'язкова середня освіта. При необхідності у них також будуть місця в спеціальній освіті.

Особи, які прибувають до Мадрида з України, зможуть мати безкоштовну транспортну картку тривалістю 15 днів, яка може бути продовжена ще на 15 днів, що дасть їм право на проїзд у колективному громадському транспорті, яким відає Регіональний консорціум транспорту Мадрида у всьому регіоні.

У бюро зайнятості громадяни України можуть отримати допомогу через наставника/консультанта, який супроводжуватиме їх протягом усього процесу, поки вони не знайдуть роботу. Для цього вони отримують доступ до курсів іспанської мови, комп'ютерної грамоти або навчання для працевлаштування, що відповідає їхньому профілю.

Чехія. Чеська республіка надає тимчасовий захист на строк до 1 року (відповідно до закону Lex Ukraine, найдовше до 31 березня 2023 року). Особа, яка користується тимчасовим захистом згідно з Директивою про тимчасовий захист, зможе працювати в Чеській Республіці без дозволу на роботу. Якщо українцю надано тимчасовий захист, він автоматично включений в систему державного медичного страхування. Особа, яка користується тимчасовим захистом, може претендувати на фінансову допомогу у розмірі від 1,3 до 1,6 прожиткового мінімуму на одну особу залежно від кількості осіб у родині.

Дані чеського бюро зайнятості свідчать, що серед тих, хто залишився в Чехії, близько 50 тисяч українських біженців знайшли роботу в секторах, які гостро потребували робочих місць, які раніше було важко заповнити. Водночас, Чехо-Моравська конфедерація профспілок (ČMKOS) застерегла проти найняття українських біженців в якості дешевої робочої сили.

Сьогодні уряд виступив з низкою пропозицій, відповідно до яких ті, хто не працює, ризикують втратити право на соціальні виплати. Одна із запропонованих змін стосується медичного страхування, яке буде безкоштовним лише для повнолітніх протягом перших 180 днів, таким чином пов'язуючи охорону здоров'я зі статусом зайнятості. Крім того, біженці, які перебувають у державних притулках, можуть втратити право на фінансову допомогу.

Португалія. Португалія надає тимчасовий захист на 1 рік, з можливістю подовження двічі, кожного разу на шість місяців, за наявності обставин, що обґрунтовують необхідність цього. Як тільки українець отримає Ідентифікаційний податковий номер (NIF), він має право на працевлаштування. Державна система охорони здоров'я - у разі подання заяви на Тимчасовий захист автоматично присвоюється Номер користувача Національної служби охорони здоров'я (SNS), що дає право на усі базові медичні послуги у державній системі охорони здоров'я.

Будь-яка особа, якій присвоєно SNS, може звернутися до лікарні або медичного центру і сплатити при цьому максимум плату координатору (розмір якої залежить від виду наданої допомоги).

Соціальні виплати держава не надає. У зв'язку з ситуацією в Україні жодних конкретних виплат з бюджетних коштів не здійснюється. Португалія надає житло, якщо переселенець не може оплачувати для себе житло, для пошуку житла для малозабезпечених можна звернутися по допомогу до Вищої комісії з питань міграції. Також можна отримати доступ до спеціального режиму за програмою «Вхідні двері» (*Entry Door*), у рамках якої надається фінансова допомога на покриття витрат на розміщення у туристичних закладах чи оренди будинку. Підтримка надається на період до 18 місяців і може бути подовжена максимум до 30 місяців.

Вся система освіти в Португалії є державною та універсальною. Усі діти та молодь з інших країн віком від 6 до 18 років, незалежно від того, чи мають вони легалізований статус, мають доступ до португальської державної системи освіти, і однакові права з громадянами Португалії. Вища освіта: статус студента, який опинився у надзвичайній ситуації, надається з гуманітарних міркувань особам, які бажають продовжити навчання у закладах вищої освіти у Португалії. Для них уряд Португалії також надає допомогу у формі стипендії на покриття вартості навчання та кошти для існування.

Франція. Франція надає тимчасовий захист на 6 місяців, з можливістю подовження строку перебування ще на 2,5 роки. Одразу після одержання дозволу на тимчасове проживання українець отримує право на здійснення професійної діяльності, за умови, що майбутній роботодавець звернеться за дозволом на роботу. Після пред'явлення дозволу на тимчасове проживання переселенця підключають до програми універсального медичного страхування, за якою зможе отримувати додаткове медичне страхування на один рік. Фінансова допомога надається особам, які мають дозвіл на тимчасове проживання. Така допомога перераховуватиметься щомісяця на платіжну картку. Сума виплат залежить від складу вашої родини.

Право на доступ до житла надається, якщо переселенець не може його собі забезпечити. Право на отримання персональної житлової допомоги (APL) - у вигляді соціальної виплати. Діти віком від 3 до 16 років можуть відвідувати школу. Запис до дитячого садку або до початкової школи здійснюється у мерії. Зарахування до середньої школи (середніх або старших класів) здійснюється у закладі, найближчому до місця проживання заявника.

Болгарія. Країна надає тимчасовий захист. Початковий період становить 1 рік. Після закінчення цього терміну статус тимчасового захисту може бути продовжено. Цей період може бути припинений раніше, якщо в Україні буде відновлено мир і незалежність. Гуманітарний статус надає право: працювати без спеціального дозволу; здобувати освіту в державних школах та університетах; возз'єднатися з сім'єю на території Болгарії; отримати болгарське громадянство через 5 років після отримання статусу; виїжджати за кордон на умовах і в порядку,

передбаченому для іноземців, які мають дозвіл на постійне проживання в Болгарії (при отриманні візи від посольства відповідної держави в Софії та права на перебування протягом терміну дії візи).

Статус біженця надає право: працювати без спеціального дозволу; здобувати освіту в державних школах та університетах; возз'єднатися зі своєю сім'єю на території Болгарії; отримати болгарське громадянство через 3 роки після отримання статусу; виїжджати за кордон на умовах і в порядку, передбаченому для громадян Болгарії (без візи з правом проживання в інших країнах ЄС до 90 днів протягом півроку).

Громадяни України, які мають статус тимчасового захисту, мають право: залишатися на території Республіки Болгарія; працювати в Болгарії без дозволу на доступ до ринку праці, а також проходити мовні курси; на відповідне житло або засоби розміщення, якщо необхідно; на соціальну допомогу; на отримання невідкладної медичної допомоги; вільно повертатися до країни походження.

Ірландія. Дозвіл на тимчасовий захист дозволяє шукачам захисту перебувати в Ірландії протягом одного року. Цей дозвіл може бути подовжено. Держава також надає право на працевлаштування. Шукач захисту повинен отримати номер PPS, щоб влаштуватися на роботу. Медичне обслуговування в Ірландії забезпечується Службою охорони здоров'я (HSE). Шукачі захисту матимуть право на доступ до медичних послуг так само, як і громадяни Ірландії. Шукачі захисту також можуть подати заяву на отримання медичної картки. Медична картка необхідна, щоб отримати певні медичні послуги безкоштовно або за зниженою ціною, наприклад, консультацію терапевта, амбулаторну допомогу, послуги у сфері психічного здоров'я, медичні послуги для дітей тощо.

Шукач захисту може подати заяву на отримання соціальної допомоги (фінансової підтримки) після прибуття в Ірландію. Якщо шукач захисту має дітей віком до 18 років, вони також матимуть право на виплату допомоги на дитину. Держава забезпечить особам, які прибувають з України, доступ до відповідного житла, а в разі потреби допоможе отримати житло. Допомогу з проживанням можна отримати в центрі прийому в аеропорту Дубліна. Ви також можете відвідати Центр підтримки українців у Дубліні, Лімерику чи Корку.

Доступ до освіти. Діти віком від 4 до 18 років зможуть відвідувати державні початкові школи (вік 4/5 -12/13 років) та середні школи (вік 12-18 років). Українці, які бажають розпочати навчання в ірландському університеті, не повинні сплачувати міжнародні збори. Подальша освіта та професійна підготовка надаються безкоштовно або субсидуються у значній мірі. Метою є підтримка працівників у підвищенні кваліфікації, здобутті вищої освіти, проходженні стажування або розвитку навичок. Подальша освіта та професійна підготовка здійснюється Радами з освіти та підготовки (ЕТВ) по всій країні. Контактні дані ЕТВ для українців з'являться найближчим часом.

Румунія. Держава надає тимчасовий захист до 4 березня 2023 року з можливим продовженням ще на один рік. Також держава надає право на працевлаштування. Медичне обслуговування в Румунії безкоштовне. Особи, які

мають міжнародний захист, можуть отримати доступ до всіх медичних послуг. Статус тимчасового захисту надає доступ до соціального забезпечення та засобів до існування. Особи, що отримали тимчасовий захист, мають доступ до житла на період дії свого статусу. Діти віком до 18 років мають право на безкоштовне навчання в школі та дитячому садку, а також відвідування курсів румунської мови.

Словаччина. Словаччина надає українцям статус осіб, що мають «тимчасовий захист» на 1 рік із можливістю подовження (ще максимум два рази на 1 рік). Також держава надає право на працевлаштування. Термінову/основну медичну допомогу покриває держава. Після отримання статусу тимчасового захисту та підтвердження цього у відповідному Управлінні з питань праці, соціальних питань та сім'ї якщо відповідаєте вимогам і маєте право на фінансову підтримку для осіб, що потребують матеріальної допомоги. Дітям буде дозволено навчатися в школах за місцем вашого проживання або в іншому визначеному місці.

Словацькі профспілки, що володіють мережею готелів Soreg, надають близько 1000 місць (це 3 готелі) для біженців. Конфедерація словацьких профспілок організовує збір одягу, предметів гігієни та продуктів харчування, які прямують безпосередньо до гуманітарних точок на кордоні Словаччини з Україною.

Литва. Для в'їзду до Литви громадянам України віза не потрібна, підходить будь-який документ, що засвідчує особу. За необхідності, нові документи (тимчасовий паспорт іноземця) можуть бути видані у Литві департаментом міграції. На громадян України обмеження щодо COVID-19 не поширюються, вимоги щодо самоізоляції не діють.

Громадяни України, які прибули до Литви внаслідок військової агресії мають право перебувати у Литві за безвізовим режимом до 90 днів. Протягом цих 90 днів українці можуть звернутися до міграційної служби, їм буде видана національна віза або дозвіл на проживання і роботу в Литві, який буде дійсний для поїздок у межах країн ЄС. Це важливо для тих, хто планує залишитися в Литві надовше і потребує гуманітарної допомоги, бажає працювати і користуватися іншою соціальною допомогою. Медична страховка, послуги дитячої освіти стають доступними відразу після реєстрації на проживання. Дозвіл на тимчасове проживання передбачений Директивою ЄС про тимчасовий захист для переселенців України, який дозволяє українцям легально перебувати на території країн-членів ЄС до закінчення війни. Для отримання посвідки на проживання громадяни України мають зареєструватися в одному з реєстраційних центрів у Литві. Наразі у Литві функціонують декілька реєстраційних центрів: у містах Вільнюс, Каунас, Алітус, Маріямполь, Клайпеда, Шауляй.

В реєстраційних центрах, де здійснюється оформлення документів, українцям надається відомості про коротстрокове або довгострокове проживання, працевлаштування, навчання, соціальне забезпечення, пільги та інші послуги. Здійснюється тимчасове розселення (до трьох днів), харчування, надається

медична та психологічна допомога, предмети гігієни, первинна медична допомога. Українські громадяни, хто має потребу, будуть доставлені до довгострокового житла (гуртожитки, готелі). Після реєстрації громадяни України можуть подати заяву на отримання дозволу на тимчасове проживання на 1 рік або національної візи з гуманітарних міркувань на 1 рік. Громадянам України без дійсних закордонних паспортів національні візи не видаватимуть, але заявки на тимчасове проживання з гуманітарних міркувань прийматимуть.

Після реєстрації громадяни України мають право на: працевлаштування - шляхом звернення до служб зайнятості за місцем проживання або до сайтів, де публікується інформація про вільні робочі місця: uzt.lt, фахівців у центрах реєстрації; безкоштовне медичне обслуговування, які оплачуватимуть лікарняні каси. Продовольчий банк «Maisto bankas» видає картки на суму 115 євро для покупки продуктів харчування; безкоштовний громадський транспорт - надаються картки громадського транспорту для безкоштовного проїзду містом у пунктах обслуговування; соціальні послуги. Українці, які мають тимчасовий дозвіл на проживання в Литві, можуть звернутися до відділів соціальних послуг органів самоврядування за місцем їх перебування для отримання загальних або спеціалізованих соціальних послуг для дітей, сімей, людей пенсійного віку або осіб та сімей, що знаходяться у групі ризику; соціальні виплати та компенсації, зокрема, одноразова грошова соціальна допомога у розмірі 129 євро, компенсація частини орендної оплати житла, допомога на дитину (дитячі гроші), щомісячну компенсацію за навчання дітей; допомога, виплати та послуги для осіб з інвалідністю, допомога в разі втрати близької людини - які надаються органами самоврядування за місцем проживання; пенсії, соціальної допомоги - у територіальних відділеннях «Содра»; користування закладами культури та дозвілля, безкоштовне відвідування бібліотек, музеїв, екскурсій, освітніх занять та заходів; ветеринарне обслуговування домашніх тварин, їх чіпування та вакцинація проти сказу.

Латвія. Згідно із «Законом про підтримку цивільного населення України» (прийнятий 03.03.2022 р., набув чинності 05.03.2022 р., ОР номер: 2022/45A.1) цивільне населення України, яке залишає Україну або яке не може повернутися в Україну через збройний конфлікт, спричинений Російською Федерацією, під час цього збройного конфлікту можуть отримати наступну підтримку: одноразова грошова допомога у кризовій ситуації у розмірі 272 євро на дорослого та 190 євро на дитину; додаткова щомісячна грошова допомога - 109 євро на одного члена сім'ї та 76 євро на кожного наступного члена сім'ї; інша матеріальна підтримка або соціальні послуги відповідно до індивідуальних потреб особи.

Громадяни України мають право на підтримку у разі отримання довідки від міської соціальної служби про кризову ситуацію: одна людина один раз на три місяці зможе отримати два продуктові набори, набір із гігієнічним та побутовим приладдям та два додаткові набори дитячого харчування, якщо в сім'ї є діти віком від 7 до 24 міс., а також додатковий набір засобів гігієни, якщо у сім'ї є діти віком

до 2 років. Крім того, сім'ї з дітьми молодшого та середнього шкільного віку зможуть отримати набір шкільного приладдя.

Латвія надає безкоштовне проживання та харчування громадянам України протягом перших 90 днів (на сьогодні прийняті поправки до Закону, які подовжують цей термін до 120 днів для громадян, які надали заявку на отримання допомоги до 31.05.2022 р., а ті, які після 31.05.2022 р. - отримують безкоштовне проживання протягом 90 днів та харчування протягом 30 днів). Окрім того, поправки до Закону передбачають, що домогосподарства, які розміщують українських цивільних осіб на добровільній, безоплатній основі та без вимоги оплати, зможуть отримувати компенсацію у розмірі 100 євро за розміщення першої особи та 50 євро за кожен наступний, але не більше 300 євро на місяць для одного домогосподарства. Громадяни України можуть отримувати готові страви у безкоштовних їдальнях Європейського фонду підтримки знедолених без надання довідки або інших документів.

Громадяни України можуть безкоштовно користуватися регіональним громадським транспортом - потягами та автобусами за умови пред'явлення документа, що посвідчує особу. Також надаються безкоштовно 20 поїздок на одну особу у місцевому транспорті та сім-картка латвійських операторів мобільного зв'язку. Кожен громадянин України, який прибуває до Латвії або вже перебуває тут, отримує всі медичні послуги, оплачені Латвійською республікою (зокрема ліки, які також доступні для жителів Латвії) безкоштовно. Громадяни України в Латвії можуть отримувати допомогу у зв'язку з народженням дитини, догляду за дитиною, а також державну сімейну допомогу. Кожна дитина, яка прибула до Латвії як біженець з України, має змогу здобути освіту державною мовою або мовою меншини на рівні дошкільної, початкової та середньої освіти. Також діти зможуть без обмежень відвідувати гуртки за інтересами. Інформація про порядок прийому до шкіл розміщена на сайті Міністерства освіти і науки.

Громадяни України можуть працевлаштуватися в Латвії, якщо вони отримали довгострокову візу або посвідку з правом працевлаштування без обмежень на термін до одного року. При влаштуванні на роботу громадянин України має право на одноразову грошову допомогу в розмірі 500 євро. Подати заяву на отримання допомоги необхідно протягом місяця після початку роботи. Громадяни України можуть безкоштовно відкривати платіжні рахунки у більшості латвійських кредитно-фінансових установ. Громадяни України можуть продовжувати навчання в якості студентів за обміном, а дослідники можуть працювати в латвійських науково-дослідних установах, отримуючи таку ж підтримку у навчанні, що й студенти в Латвії чи науковий персонал у існуючих програмах співпраці у галузі досліджень.

Уряд Латвії знизив вимоги до працевлаштування українських біженців (вимоги щодо знання латвійської мови, подання документів, робочих віз), і багато латвійських роботодавців уже заявили про свою готовність прийняти їх на роботу.

Проблеми й небезпеки вимушених переміщень. Ризики тривалого перебування громадян України у режимі тимчасового захисту в країнах ЄС

Варто зауважити, що не завжди умови життя, матеріальне забезпечення, доступ до медичних послуг мають належний рівень. Найактуальнішою є проблема житла. За даними опитування у Словаччині, жити в родичів планували 10 % біженців, 9 % - у знайомих, 9 % розраховували винаймати житло за власні кошти, проте більшість жодного певного помешкання не мали. Крім того, більшість людей через війну опинилися у ситуації раптової бідності.

При цьому, опитування польської агенції EWL засвідчує: серед українців, які знайшли прихисток у Польщі, лише 20 % мають дистанційну роботу в Україні та засоби для існування. Оскільки переважна більшість біженців - жінки, значна частина з яких опікується малолітніми дітьми, має брак знань державних мов країн перебування, що доволі обмежує їхні можливості працевлаштування. У зв'язку з цим може поширитися неформальна зайнятість, що підвищить ризик експлуатації та порушення трудових прав, актуалізує небезпеку торгівлі людьми.

Країни ЄС приділяють увагу запобіганню експлуатації біженців, що особливо важливо, оскільки переважна частина з них – жінки та діти. Виконавчий директор європейської прикордонної агенції FRONTEX заявив, що має інформацію про злочинців, які шукають жертв серед переселенців. Тому переміщених з України просять у пошуках житла спілкуватися лише з офіційними особами, нікому не віддавати свої документи, не погоджуватися на сумнівну роботу, працювати лише за трудовою угодою тощо.

Відсутність кількісних показників або чітких якісних критеріїв для попереднього визначення можливостей прийому кожної держави не сприяють практичній реалізації механізму солідарного розподілу масового напливу переміщених осіб, яким надається тимчасовий захист, що впливає на рівень забезпечення прав і свобод громадян України, які перебувають у режимі тимчасового захисту.

Крім того, спостерігається збільшення фінансового тиску на бюджет держав/кожного європейця, що одночасно зумовлено як доволі різкими змінами/трансформацією політики у сфері безпеки енергетичної та продовольчої, так і рівнем забезпечення прав та свобод українських громадян, що отримують тимчасовий захист.

У сучасних складних умовах можливості нашої держави щодо захисту інтересів громадян за кордоном обмежені. Разом з тим масова присутність громадян України за кордоном вимагає, щоб під час дипломатичних контактів з представниками органів влади країн перебування порушувалися питання про захист прав і свобод українців, які отримали тимчасовий захист.

Перспективи переміщених осіб залежать, безумовно, не лише від політики країн перебування, а й передусім від ситуації в Україні - скільки триватиме небезпека, як швидко відновлюватиметься країна. Наразі здебільшого люди планують повернутися додому. У бік постійного життя поза межами України схиляються ті, хто має родичів за кордоном, хто виїхав до віддалених держав, хто завдяки професійним знанням і кваліфікації може знайти гідну роботу й забезпечити собі належний рівень життя. Низькою є також ймовірність

повернення молоді, яка й далі навчатиметься за кордоном. Втім, зі збільшенням тривалості перебування за кордоном частка непереміщених зростатиме.

Деякі країни зацікавлені в поповненні своїх людських ресурсів і створюють умови для закріплення на їх території певних категорій переміщених. Ухвалені на національному рівні рішення демонструють такі прагнення. У Болгарії етнічні болгари зможуть одразу отримати не притулок, а повноцінні національні документи. Привілеї під час працевлаштування в Угорщині матимуть біженці з угорським корінням, носії угорської мови. Понад те, угорський уряд заявив про зацікавленість в українцях, які планують тривале перебування в Угорщині. Роботодавці таких працівників отримуватимуть від влади щомісячну грошову винагороду.

Для захисту прав наших громадян важливими є інформаційна підтримка та юридичні консультації. Для збереження переселенців, як частини української нації, доцільно докладати зусиль для підтримки культурних та інформаційних потреб українських громадян у країнах перебування. Необхідно створювати освітні портали із навчальними матеріалами українською, формувати мережі українськомовних психологів і психіатрів для надання психологічної допомоги біженцям.

Реалізація державної політики у сфері захисту прав та інтересів громадян України, що перебувають за кордоном

Уряд України почав реагувати на безпрецедентний вплив людей практично одразу після його початку. Постановою Кабінету Міністрів України від 9 квітня 2022 р. № 425 утворено робочу групу щодо захисту прав і свобод громадян України, які перебувають на території держав - членів ЄС та інших держав, як тимчасово переміщені особи (РГ).

Основними завданнями РГ є: забезпечення прав і свобод громадян України, які перебувають на території держав - членів ЄС та інших держав як тимчасово переміщені особи, та створення у найкоротший строк всіх необхідних умов для їх повернення на територію України; визначення шляхів і способів вирішення проблемних питань щодо захисту прав і свобод громадян України, які перебувають на території держав - членів ЄС та інших держав як тимчасово переміщені особи; удосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення прав і свобод громадян України, які перебувають на території держав - членів ЄС та інших держав як тимчасово переміщені особи.

Станом на 31.05.2022 відбулося три засідання РГ 13.04.2022, 29.04.2022, 04.05.2022, за підсумками яких Міністерству закордонних справ визначено завдання щодо:

- активізації роботи з Європейською Комісією у рамках Платформи Солідарності з метою завершення опрацювання пропозиції української сторони щодо доцільності укладення позиційного документа про визначення пріоритетних напрямів взаємодії України з ЄС у сфері захисту прав і свобод громадян України, які перебувають на території держав – членів ЄС як тимчасово переміщені особи,

а також перспектив створення на рівні ЄС робочої групи щодо захисту прав і свобод зазначеної категорії осіб;

- надання сприяння Міністерству цифрової трансформації України у рамках опрацювання з Європейською Комісією питання щодо визнання ЄС українських електронних документів у застосунку «Дія»;

- запровадження оформлення еПосвідчення особи на повернення в Україну засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Портал Дія) і внесення узгоджених пропозицій на розгляд Кабінету Міністрів України;

- створення електронного реєстру громадян України, які виїхали за межі України у період дії воєнного стану та перебувають за кордоном як тимчасово переміщені особи.

Застосування еПосвідчення пропонується запровадити тимчасово у рамках експериментального проекту, що реалізовуватиметься протягом двох років, без унесення відповідних змін до законів України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» та «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України».

Передбачається започаткування оформлення еПосвідчення засобами Відомчої інформаційної системи МЗС у взаємодії з Єдиним державним вебпорталом електронних послуг з використанням мобільного додатка Порталу Дія (Дія) користувачам мобільного застосунку «Дія», кількість яких сьогодні становить понад 17 млн. осіб, що складає близько 56 % дорослого населення країни. 11.05.2022 та 18.05.2022 проведено робочі міжвідомчі наради за участі представників МЗС, Мінцифри та ДМС, у рамках яких детально обговорено механізм реалізації ініціативи та шляхи імплементації необхідних ІТ-рішень з відповідним доопрацюванням проекту постанови.

Зокрема, МЗС було доручено опрацювати спільно з заінтересованими державними органами питання створення електронного реєстру громадян України, які виїхали за межі України у період дії воєнного стану та перебувають за кордоном як тимчасово переміщені особи.

Єврокомісія працює над обміном даних між Дією та Платформою ЄС для реєстрації. Згідно з концепцією, суб'єкти держав-учасників передаватимуть дані до Платформи ЄС для реєстрації, звідки інформація буде доступна для передачі до Реєстру внутрішньо переміщених осіб.

З метою інформування громадян України, які вимушені покинути постійне місце проживання у зв'язку з воєнними діями Російської Федерації проти України, щодо умов тимчасового перебування у країнах-партнерах, Мінсоцполітики направлено лист до Міністерства закордонних справ України щодо сприяння щотижневому отриманню від дипломатичних представництв України за кордоном наступної інформації:

- актуальних статистичних даних щодо чисельності осіб, які перемістилися до країни перебування, а також кількості осіб, які стали на консульський облік із вказанням вікової категорії громадян України;

- переліку правових статусів, які надаються країною-перебування громадянам України (статус біженця або інший статус тимчасового захисту);
- переліку допомог та преференцій, який включає той чи інший статус, зокрема розміри разових та/ або періодичних соціальних допомог, медичне та соціальне страхування, виплати на оренду житлового приміщення тощо;
- програми інтеграційної підтримки, впроваджені країною (мовні курси, трудова кваліфікація/ перекваліфікація, освітні програми, влаштування дітей у дитячі садки, групові заняття тощо);
- кількість реєстраційних центрів для переміщених з України осіб та місце їх розташування.

Керівництвом Мінсоцполітики проведено переговори з очільниками профільних міністерств та представниками 15 міжнародних організацій. Результатом численних переговорів керівництва Мінсоцполітики стало укладення двосторонніх Меморандумів з реалізації програм грошової допомоги та підтримки задля максимального охоплення найбільш вразливих категорій громадян, які в умовах воєнного стану опинилися в складному становищі.

Реалізація права на охорону здоров'я. Країни Європейського Союзу значно полегшили для громадян України процедури щодо можливості доступу до системи охорони здоров'я за кордоном.

Основною умовою для отримання медичних послуг є своєчасна реєстрація у відповідних державних установах, які забезпечують міграційну політику. Зареєстровані за кордоном громадяни України набувають право на певний рівень безоплатного медичного страхування від приймаючої держави та право на необхідне медичне лікування.

Працюючі громадяни України, що застраховані у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування, в разі виникнення тимчасової непрацездатності за кордоном мають право на оформлення медичних висновків про тимчасову непрацездатність, в тому числі з причини вагітності та пологів. Для реалізації цього права у країнах тимчасового перебування заклади охорони здоров'я видають відповідні документи, якими засвідчується стан тимчасової непрацездатності, в тому числі з причини вагітності та пологів. Легалізація отриманих за кордоном медичних документів здійснюється в Україні відповідно до Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України № 455 від 13.11.2001, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 4 грудня 2001 р. за № 1005/6196.

Реалізація права на працю. Виїзд за кордон призводить до розриву трудових зав'язків в Україні (не всі працівники мають змогу працювати дистанційно з-за кордону, вимушені йти у відпустки за власний рахунок, є непоодинокі випадки звільнення працівників).

Особи, які перебувають під тимчасовим захистом в іншій країні, повинні мати можливість працювати як найняті або самозайняті працівники, а також

користуватися однаковим ставленням на рівні з працівниками в державах-членах ЄС стосовно оплати праці та інших умов.

Проте, знаходячись за кордоном, наші громадяни стикаються з низкою проблем:

- не завжди знають мову країни, в якій вони знаходяться, що унеможлиблює знайти роботу;

- український спеціаліст повинен підтвердити свою кваліфікацію в країні перебування, отримати додаткові дозволи на роботу по професії;

- жінки, які мають маленьких дітей, не завжди можуть працювати, тому що повинні піклуватись про своїх дітей.

Особи, які перебувають під тимчасовим захистом, повинні мати можливість працювати як найманий працівник або самозайнята особа згідно із правилами, що застосовуються до професії, а також брати участь у таких видах діяльності як можливість отримання освіти для дорослих, професійна підготовка та практичне навчання на робочих місцях.

Єврокомісія:

- надає допомогу людям, які прибувають з України, набути необхідних навичок для виходу на ринок праці ЄС. Підтримка може фінансуватися за рахунок фондів «Політики згуртованості» і нової програми «Заходи згуртованості для біженців у Європі» (CARE), а також Фонду притулку, міграції та інтеграції. Це може включати таку допомогу, як мовні курси, консультування або базова підготовка;

- мовні і базові цифрові навички також можуть бути напрацьовані за допомогою мереж «Пакту про навички», що об'єднують регіональні органи влади, освітні організації та неурядові організації, причетні до підтримки людей, котрі виїхали з України;

- Єврокомісія додала українську мову до Інструменту профілю кваліфікацій ЄС для громадян третіх країн, щоб допомогти українським шукачам роботи і тим, хто бажає продовжити навчання;

- Комісія опублікувала рекомендацію для спрощення визнання наукових і професійних кваліфікацій, отриманих в Україні. Це полегшить роботодавцям і навчальним закладам розуміння навичок українців, які прибувають до ЄС;

- Європейський фонд навчання допомагає ЄС, національним та українським органам влади порівняти українську та європейську системи кваліфікацій. Він також створює ресурсний центр, щоб допомогти як українцям, котрі звертаються за сприянням у визнанні їхніх кваліфікацій, так і іншим особам, котрі потребують інтерпретації кваліфікацій;

- державні служби зайнятості мають відігравати ключову роль у активній політиці на ринку праці, спрямованій на використання навичок новоприбулих, та виступатимуть у ролі посередників на ринку праці;

- Єврокомісія також запустить базований онлайн Фонд талантів ЄС для переміщених осіб з України для підбору вакансій відповідно до їхніх навичок.

Реалізація права громадян на отримання пенсій та інших соціальних допомог, гарантованих законодавством України, у разі вимушеного виїзду за кордон у зв'язку із війною. На сьогодні в період воєнного стану на законодавчому рівні Урядом врегульовано низку питань щодо отримання громадянами пенсій та інших соціальних допомог.

Органами Пенсійного фонду України та соціального захисту населення здійснюється щомісячне нарахування пенсій та соціальних допомог як внутрішньо переміщеним особам, так і громадянам, які виїхали за кордон через війну в Україні. Ці виплати здійснюються незалежно від зареєстрованого місця проживання отримувача впродовж воєнного стану, а також протягом місяця після його скасування без додаткових звернень людини та подання підтверджувальних документів.

Громадяни, які виїхали за кордон через війну, можуть отримувати свої пенсійні та соціальні виплати від держави Україна тільки у тому разі, якщо до війни отримували ці виплати через установи банків. У такому випадку вони можуть вільно користуватись за кордоном банківськими картками українських банків та отримувати свої виплати. Труднощі з отриманням пенсійних та соціальних виплат виникають у громадян України, які перебувають за кордоном, але отримували відповідні виплати через поштові відділення АТ «Укрпошта». Про це свідчать звернення громадян на «гарячу лінію» Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Згідно з позицією Міністерства особа, якій пенсію виплачувала АТ «Укрпошта», може змінити спосіб отримання виплати, а саме отримувати пенсію через платіжну картку. Зокрема, можна без візиту до відділення уповноваженого банку відкрити платіжну картку через офіційний сайт або мобільний додаток банку. При цьому, при відкритті рахунку ідентифікація клієнта здійснюється банком шляхом відеоверифікації. Наразі така послуга доступна у ПриватБанку. Наявність такої послуги підтверджено фахівцями гарячої лінії ПриватБанку.

Разом із тим, Пенсійний фонд України, підтверджуючи наявність положень законодавства про можливість обрання одержувачем пенсій способу доставки пенсійних коштів шляхом подання відповідної заяви через вебпортал з використанням кваліфікованого електронного підпису, вбачає, що така зміна процедури порядку подання заяв про зміну способу виплати пенсії (як і заяв про призначення пенсії) потребує додаткових змін в законодавстві, в тому числі визначення інших надійних засобів ідентифікації особи.

За даними Пенсійного фонду України до органів Пенсійного фонду за період з 24 лютого 2022 року по 01 травня 2022 року із заявою щодо призначення пенсії через вебпортал звернулося 4842 особи, із заявою щодо зміни способу виплати пенсії – 966 осіб. При наданні електронних послуг через вебпортал збір інформації щодо місцезнаходження (територіальної належності) користувача у відповідний момент не здійснюється.

Відтак питання практичної реалізації права громадян на отримання пенсії (призначення пенсії та зміна способу виплати пенсії) через вебпортал електронних

послуг Пенсійного фонду України з використанням засобів кваліфікованого електронного підпису у разі вимушеного виїзду за кордон у зв'язку із війною залишається відкритим та потребує напрацювання узгодженої позиції Мінсоцполітики та Пенсійного фонду України з подальшим проведенням роз'яснювальної роботи серед населення з цього питання.

Щодо протидії торгівлі людьми, включаючи сексуальну та трудову експлуатацію. Не варто забувати, що не дивлячись на миттєве і дієве реагування урядами приймаючих країн на цю міграційну кризу, ризик стати жертвою торгівлі людьми, експлуатації, зловживань з боку роботодавців не тільки не зник, але й, враховуючи масовість явища, навіть зріс. Особливо вразливими до таких злочинів є жінки і діти.

Зокрема, поліція та волонтери з Німеччини, які зустрічають на вокзалі біженців з України, повідомили, що до них надходили скарги про те, що чоловіки підходили до жінок з пропозицією допомогти, намагаючись скористатися їх уразливим станом. Також стало відомо і про потрапляння в ситуацію торгівлі людьми громадян України на території Королівства Іспанія. Розслідування ініційовано за зверненням громадянина, який повідомив до відділку поліції в Кордові про свої підозри щодо поведінки дорослого, який супроводжував двох підлітків. Цю інформацію передали агентам Мобільної бригади транспортної поліції з Південного автовокзалу Мадрида, яким вдалося перехопити підозрюваного разом з неповнолітніми та кількома свідками. Згодом їх зупинили поліцейські, які спеціалізуються на боротьбі з торгівлею людьми. Після встановлення обставин справи, українця затримали за звинуваченням у торгівлі людьми та викраденні дітей.

Надважливим компонентом у боротьбі з такими правопорушеннями є забезпечення осіб, що покидають країну, інформацією щодо нормативних положень режиму тимчасового захисту, базових умов праці, місцевих процедур захисту прав людини та трудових прав в країнах Європи.

Громадяни, які виїхали за межі країни, повинні мати доступ та отримувати інформацію щодо правил безпечного перебування поза межами країни, а також бути обізнаними як поводити себе в разі небезпеки та мати контактні дані відповідних держаних та неурядових структур та отримати необхідну допомогу.

З цією метою Мінсоцполітики 12.05.2022 року підписано Протокол № 1 до Угоди про співробітництво між Міністерством соціальної політики України та Міжнародною організацією з міграції (МОМ), яким зокрема передбачено:

- обмін інформацією, статистичними та аналітичними матеріалами щодо переміщення людей внаслідок воєнних дій (зовнішнього та внутрішнього);
- проведення інформаційних кампаній для громадян України, які виїжджають за кордон, а також, які перебувають за кордоном;
- реалізація спільних програм підтримки цільових груп постраждалих українців;

- спільна робота щодо протидії торгівлі людьми та дітьми в результаті їхньої екстреної масової евакуації з районів бойових дій та незаконного примусового переміщення на територію Російської Федерації тощо.

В рамках цієї співпраці, в регіонах України та закордоном розповсюджуються брошури з правилами безпечної міграції та телефонами „гарячих ліній”, за якими можна звертатися за допомогою.

Також, в посиленому режимі працює національна гаряча лінія з консультування мігрантів та протидії торгівлі людьми (527 або 0-800-505-501).

В рамках співпраці з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, проведено наступну роботу:

- спеціалізовані канали у соціальних мережах, які підтримуються ОБСЄ, розповсюджували повідомлення про правила безпеки та корисні ресурси для тих, хто виїхав з України;
- на сторінках „Work Safe!” у Facebook та Instagram, які були створені для безпеки шукачів роботи за кордоном, публікувалися перевірені та працюючі номери гарячих ліній із надання допомоги біженцям;
- чат-бот „Stay Safe” у Telegram був оновлений, і у ньому з’явився новий розділ під назвою „Воєнні дії змушують вас покинути країну?”, у якому міститься інформація про ризики потрапляння у ситуацію торгівлі людьми, поради з безпеки та корисні контакти;
- розроблено інформаційне відео для біженців за кордоном;

Нині запроваджено спрощений порядок повернення в Україну громадян, які стали жертвами злочинів, пов’язаних із торгівлею людьми, сексуальною та іншою експлуатацією. У разі втрати паспортів консульські установи України в стислі терміни вирішують безпосередньо з відділами громадянства, паспортної та імміграційної служби МВС України питання підтвердження особи громадянина та подальшого документування його закордонною установою свідоцтвом на повернення в Україну.

Є також домовленості з Міжнародною організацією з міграції про взаємодію в допомозі жертвам торгівлі людьми й сексуальної експлуатації та в поверненні українських громадян в Україну.

Міжнародно-правове співробітництво у сфері захисту прав дітей

На початок 2022 року в Україні проживало понад 7 млн. дітей. У зв’язку із вторгненням російських військ на територію України за попередніми даними ЮНІСЕФ, через війну 4,8 мільйона українських дітей змінили місце проживання. 2,5 мільйона дітей переселилися в межах України, ще понад 2 мільйони стали біженцями, виїхавши за кордон.

Охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави (*Закон України «Про охорону дитинства»*). Діти мають право на особливе піклування і допомогу.

З метою захисту прав дітей, тимчасово переміщених (евакуйованих) за межі України, у тому числі без супроводу було вжито низку заходів, зокрема, Урядом

прийнято ряд постанов: від 28.02.2022 № 166, від 01.03.2022 № 179, від 12.03.2022 № 264, від 29.03.2022 № 383, від 17.03.2022 № 302, від 27.03.2022 № 385, від 15.04.2022 № 447, від 10.05.2022 № 580, якими передбачено:

- спрощення процедури перетину кордону особами з інвалідністю, дітьми різних категорій, у тому числі із закладів, в яких вони цілодобово перебувають, прийомними сім'ями, дитячими будинками сімейного типу, сім'ями опікунів, піклувальників, патронатних вихователів, а також дітьми в супроводі одного із батьків, близьких родичів на час воєнних дій;

- утворення Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану, одним із основних завдань якого є здійснення контролю за постановкою на консульський облік дітей в країні остаточного перебування; прийняття оперативних рішень щодо захисту прав дітей; моніторинг дотримання соціальних стандартів та прав у країні їх перебування, які виїхали за межі України та організація їх повернення в Україну тощо;

- порядок тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов перебування на території України, де не відбуваються бойові дії, або за межами України дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, що визначено коло обов'язків адміністрацій закладів, вихованці яких евакуюються, супроводжуючих осіб, у тому числі щодо законного представництва дітей;

- влаштування дітей, які перебувають за кордоном або на тимчасово окупованій території України, за наявності достовірних підстав, під опіку, піклування осіб, які перебувають з такими дітьми у сімейних, родинних відносинах (у тому числі хрещені батьки), що дає таким особам змогу забрати дітей із зони небезпеки;

- запровадження обліку дітей, які тимчасово переміщені (евакуйовані) на території України, де не ведуться бойові дії, або за межі України;

- доопрацювання Єдиної інформаційно-аналітичної системи „Діти” для забезпечення ведення в ній відповідного обліку;

- забезпечення захисту інформації, що міститься в інформаційно-аналітичній системі «Діти».

Мінсоцполітики спільно з членами Координаційного штабу з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану розроблено рекомендації компетентним органам держав, до яких евакуюються діти - громадяни України, щодо організації роботи із захисту прав та інтересів дітей, які тимчасово перебувають за кордоном без супроводу, для доведення до відома посольств та консульських установ України в держав, до яких евакуюються діти - громадяни України.

Рекомендації розроблені із урахуванням, насамперед, Гаазької Конвенції 1996 року, відповідно до якої питання тимчасового захисту дітей без супроводу здійснюється за національним законодавством країни виявлення дитини, а заходи постійного захисту (зокрема, усиновлення, постійна опіка) - за законодавством країни походження дитини. Також у Рекомендаціях міститься інформація про

можливості возз'єднання дітей з їх законними представниками, іншими родичами, знайомими.

Підписано Меморандуми про співпрацю у сфері забезпечення соціального захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів з ЮНІСЕФ та Литовською Республікою, а також готуються до підписання такі меморандуми із понад 23 державами світу. Зокрема в зазначених меморандумах акцентовано увагу на недопущенні роз'єднання дітей-громадян України з їхніми законними представниками, супроводжуваними.

Надіслано звернення до 18 членів Комітету ООН з прав дитини про неприпустимість передання дітей - громадян України, примусово вивезених до держави-агресора, в сім'ї російських громадян.

Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до статті 30¹ Закону України «Про охорону дитинства» щодо законного представництва деяких категорій дітей під час дії надзвичайного або воєнного стану в Україні», яким на законодавчому рівні визначено законних представників дітей, які під час дії надзвичайного або воєнного стану вимушені евакуюватися у тому числі за кордон.

Забезпечення переміщення на територію держав – членів ЄС та інших держав дітей із закладів, що належать до сфери управління Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства освіти і науки України. У зв'язку з невимірними загрозами життю і здоров'ю забезпечується евакуація дітей і сімей з дітьми до безпечних місць у межах України, а також за кордон, у тому числі до країн - членів Європейського Союзу.

Так, за повідомленням Міністерства соціальної політики України на кінець квітня 2022 року із закладів різних типів вже евакуйовано понад 6 тисяч дітей, з яких понад 3,7 тисячі дітей – за межі України, в складі сімейних форм виховання евакуйовано понад 4 тисяч дітей, з них понад 3 тисячі дітей за межі України.

За повідомленням Міністерства охорони здоров'я України станом на 24 лютого 2022 року в Україні функціонувало 37 будинків дитини, які знаходяться в сфері управління структурних підрозділів з питань охорони здоров'я обласних державних адміністрацій. В зазначених закладах перебувала 2 201 дитина, з них: 518 (23,5%) - діти з інвалідністю, 450 (20,4%) - діти у віці 0-12 місяців, 903 (41%) - діти у віці 1-3 роки, 848 (38,5%) - діти, старше 3-х років.

Щодо статусу дітей: 1 364 (62%) - діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, 837 (38%) - діти, влаштовані за заявою батьків.

З початку військової агресії обласними військовими адміністраціями здійснено організаційні заходи з переміщення дітей-вихованців будинків дитини, які знаходились на територіях, де проводились активні бойові дії. Зокрема, відбулося переміщення вихованців в більш безпечні території України (12 закладів) і поза межі нашої країни (9 закладів).

В період з 24 лютого по 30 травня 2022 року за межі України було евакуйовано 9 з 37 будинків дитини, які знаходяться в сфері управління

структурних підрозділів з питань охорони здоров'я обласних державних адміністрацій. Загалом за кордон було евакуйовано 377 дітей.

Станом на 31 травня 2022 року на території України залишається 15 закладів, з них один заклад (КНП «Херсонський обласний Будинок дитини» Херсонської обласної ради, 55 вихованців) знаходиться на тимчасово окупованій території.

Забезпечення потреб дітей з особливими освітніми потребами, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування та дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах. Міністерство освіти і науки України (далі - МОН) спільно з ЮНІСЕФ запровадив проєкт «Моніторинг та забезпечення потреб дітей в умовах війни».

За результатами моніторингу станом на 24 лютого 2022 року в системі МОН функціонувало 544 заклади, в структурі яких є пансіон/інтернатна група. В цих закладах 103 966 учнів отримували освітні послуги, з яких 44 890, окрім освітньої послуги, проживали в пансіонах/інтернатах/інтернатних групах.

Із загальної чисельності учнів, 13 583 (13%) є дітьми з інвалідністю, 4 292 (4.1%) є дітьми-сиротами, дітьми позбавленими батьківського піклування.

У зв'язку з початком війни в Україні, 42 233 дітей із числа тих, які перебували у зазначених закладах цілодобово, були повернуті батькам/законним представникам, зокрема 17 966 учнів спеціалізованих закладів освіти; 15 918 учнів спеціальних шкіл та НРЦ; 8 270 учнів закладів загальної середньої освіти (ліцеї, гімназії, ін.); 498 дітей евакуйовані разом із працівниками закладів на безпечні території в межах України, зокрема, до пансіонів закладів освіти Закарпатської, Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької областей, з яких 286 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; 652 дитини продовжують перебувати в закладах, що знаходяться в умовно безпечних територіях.

Щодо дітей, повернутих до батьків. Враховуючи, що значна частина дітей цієї категорії може потребувати підтримки, отримання додаткових соціальних послуг, працівниками закладів освіти, спільно з проєктом здійснюється вивчення ситуації щодо забезпечення потреб дітей з усіх типів закладів інституційного догляду (окрім спеціалізованих), що складає 24 267 дітей.

Планується провести більш детальне вивчення ситуації, виокремлення ще вужчої цільової групи дітей, які потребують першочергової допомоги та підтримки, долучення до роботи суб'єктів соціальної роботи на рівні територіальних громад тощо.

За повідомленням МОН станом на 28 травня 2022 року з 429 закладів, які долучені до моніторингу, отримано інформацію від 290 закладів стосовно 12508 дітей (51,5% від загальної цільової групи). Важливим компонентом, який передбачений Моніторинговою формою, є Висновок, у відповідності до якого уповноважені особи від закладу, на основі наявної інформації про дитину, її сім'ю, додаткового з'ясування ситуації, мають зробити припущення про те, чи дитина перебуває у відносній безпеці, а також чи потребує вона захисту або ж підтримки.

На сьогоднішній день, щодо 276 дітей зроблені припущення і подано інформацію, що вони потребують захисту, а 816 дітей потребують підтримки.

Станом на лютий 2022 року в Україні існувала мережа з 667 інклюзивно-ресурсних центрів (далі - ІРЦ). Станом на 28 травня 2022 року кількість працюючих ІРЦ скоротилася до 568 (99 ІРЦ перестали надавати послуги).

Забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань, зокрема, Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Однією з цілей Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей є забезпечення негайного повернення дітей, незаконно переміщених до будь-якої з Договірних держав або утримуваних у будь-якій із Договірних держав, та забезпечення того, щоб права на опіку і на доступ, передбачені законодавством однієї Договірної держави, ефективно дотримувалися в інших Договірних державах.

На підставі вказаної Конвенції до Міністерства юстиції України з початку повномасштабного вторгнення надходять запити та звернення, що стосуються порушення прав громадян України, які залишились в Україні, у зв'язку з виїздом їх дитини (дітей) з України. Відповідно до інформації, яка зазначається у зверненнях громадян у більшості випадків, дітей вивезено до держав – членів ЄС (в більшості випадків це Польща та Німеччина, а також Франція, Бельгія, Іспанія, Італія, Угорщина).

У зв'язку з введенням воєнного стану в Україні процедура перетину дітьми державного кордону України суттєво спростилася шляхом прийняття низки актів та внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України, затвердженими постановою Уряду від 27 січня 1995 року № 57 (далі – Правила): розширено перелік документів, на підставі яких дитина може виїхати за кордон, а також перелік осіб, у супроводі яких дитина може виїхати з України за спрощеною процедурою, тощо.

Так, виїзд за межі України дітей, які не досягли 16-річного віку, став можливий у супроводі одного з батьків, баби, діда, повнолітніх брата, сестри, мачухи, вітчима або інших осіб (за письмовою заявою одного з батьків, завіреною органом опіки та піклування) без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків за наявності паспорта громадянина України або свідоцтва про народження дитини (за відсутності паспорта громадянина України) / документів що містять відомості про особу, на підставі яких Держприкордонслужба дозволяє перетин державного кордону України (абзац тринадцятий пункту 23 Правил).

Таким чином, велика частина звернень стосується випадків вивезення дитини за кордон без дозволу другого з батьків та порушення права дитини на проживання на підтримку контакту з обома батьками і право одного з батьків на піклування про дитину і її виховання. Мін'юст як Центральний орган надає заявникам сприяння в ініціюванні процедур повернення дітей в Україну, зокрема в надісланні заяв про повернення дітей. Іноземні центральні органи приймають заяву до розгляду та вживають заходів, передбачених Конвенцією. Рішення про повернення чи відмову у поверненні будуть приймати суди держави, на території

якої перебуває дитина. Також на підставі Конвенції спрямовуються заяви про доступ до дитини батька чи матері. Такі заяви стосуються відновлення контактів між одним із батьків і дитиною, яка проживає в іншій державі.

Щодо звернень на підставі Гаазької конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей. Відповідно до Гаазької конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей Мін'юстом як центральним органом забезпечується взаємодія компетентних служб у справах дітей України та іноземних держав. У зв'язку з тим, що за межами України опинилися такі категорії дітей, як діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, які покинули територію України з опікунами (піклувальниками), батьками-вихователями, уповноваженими директорами закладів особами, але також без супроводу або у супроводі особами без спеціальних на те повноважень, вони потрапляють під юрисдикцію іноземних компетентних служб у справах дітей, які за потреби розглядають питання вжиття невідкладних заходів захисту таких дітей.

До Мін'юсту надходять запити центральних органів іноземних держав стосовно надання інформації щодо статусу дітей без супроводу, обсягу прав та обов'язків осіб, які супроводжують дітей без спеціальних на те повноважень, про надання інформації про правове та соціальне становище дітей, яке вони мали до виїзду з України, про надання інформації про вжиті заходи захисту (у разі якщо такі заходи було вжито), про надання інформації про прийняті відповідними українськими службами у справах дітей рішення тощо. За результатами розгляду таких запитів Мін'юстом за співробітництва з Нацсоцслужбою надається відповідна інформація, необхідна для прийняття рішень про вжиття заходів захисту дітей за кордоном.

Слід зазначити, що органи і служби у справах дітей тих держав, на території яких опинилися українські діти, уповноважені лише вживати невідкладних заходів захисту, якщо становище дитини потребує таких рішень для захисту життя і здоров'я. У всіх інших випадках компетентні служби у справах дітей та інші уповноважені органи зобов'язані визнавати рішення, прийняті в Україні, щодо тих дітей, які опинилися в їх юрисдикції (зазначене актуальне для рішень про утворення Дитячого будинку сімейного типу, прийомну сім'ю, поміщення дитини в патронатну сім'ю тощо).

Мін'юст забезпечує постійне співробітництво з центральними органами інших держав, завдяки чому вдається доводити до компетентних органів інформацію щодо законодавчого врегулювання питань захисту дітей, а також вирішувати позитивно питання, пов'язані з призначенням тимчасових опікунів дитині в державі перебування, повернення дітей батькам-вихователям, повернення дітей в Україну, визнання рішень про опіку тощо.

Розширення договірно-правової бази у сфері забезпечення соціального захисту дітей. Міністерством соціальної політики України здійснюються заходи

із забезпечення створення в країнах ЄС єдиної транскордонної політики захисту прав українців, переміщених внаслідок війни Росії проти України. Одним із кроків є проведення переговорного процесу з 23 країнами ЄС щодо укладення Меморандумів у сфері забезпечення соціального захисту дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Положення двосторонніх Меморандумів стосуються захисту прав та забезпечення потреб дітей з вразливих категорій, які переміщені до інших країн; порядок ведення консульського обліку таких дітей, гарантії їх повернення в Україну після покращення ситуації, недопущення усиновлення українських дітей без згоди України та застосування національного законодавства про усиновлення.

11.04.2022 підписано Договір між Міністерством соціальної політики України та Міністерством соціального захисту і праці Литовської Республіки про співпрацю у сфері захисту дітей, які постраждали від війни в Україні, внаслідок збройної агресії Російської Федерації. Підписання відбулось в рамках візиту до України Прем'єр-міністра Литовської Республіки Інґриди Шимоніте. Після завершення консультацій держав-членів ЄС з Європейською комісією очікується продовження консультації щодо укладення Меморандумів з іншими країнами.

З метою консолідації спільних з країнами-партнерами дій, що спрямовуються на захист прав і забезпечення найкращих інтересів і потреб вимушено переміщених за кордон українських дітей, Міністром соціальної політики України здійснено візит до Республіки Польща та Литовської Республіки (23 – 27.05.2022).

Головним предметом обговорення з польськими колегами було питання тимчасової опіки над українськими дітьми, які перемістилися без супроводу законного представника або особи, яка наділена таким правом. І основна проблема на сьогодні - це діти без супроводу у віці 16-18 років, оскільки відповідно до українського законодавства вони мають право на вільний самостійний виїзд за межі України, а польське законодавство не дозволяє дітям до 18 років подорожувати самостійно. Чинне законодавство Республіки Польща передбачає, що інтереси дитини, яка перебуває на її території без супроводу дорослої особи і опіку над нею, представляє тимчасовий опікун визначений польською стороною. Наразі у Приймаючому центрі перебувають 32 підлітків, яким не призначено польською стороною тимчасових опікунів.

За результатами обговорення домовлено, що українська сторона для убезпечення в подальшому подібних випадків підготує рішення про супровід підлітків 16-18 років через кордон та напрацює чіткий алгоритм дій саме щодо підлітків, які опинилися в складних життєвих обставинах: від виявлення їхніх потреб до кінцевої стадії вирішення їхніх проблем.

У ході візиту до Литовської Республіки Міністром проведено переговори з Міністром соціального захисту та праці Литовської Республіки Монікою Навіцкене, під час яких обговорено умови перебування та програми підтримки тимчасово переміщених українців, та підписано Спільну відкриту заяву про засудження незаконних дій Російської Федерації проти дітей України.

Реалізація прав громадян у сферах освіти і науки

Збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила низку гострих проблем у сферах освіти і науки, серед яких вимушене переміщення осіб у регіони України та країни, де безпекова ситуація є кращою, внаслідок спричинених воєнними діями загроз життю, здоров'ю, безпеці всіх громадян України. Незмінним пріоритетом для Міністерства освіти і науки України залишається забезпечення сталості навчання та викладання, незалежно від того чи здобувачі освіти вимушено переміщені до більш безпечних регіонів України, чи виїхали за кордон.

У науковій сфері одним з ключових завдань залишається збереження наукового потенціалу та можливостей продовження виконання розпочатих та запланованих наукових, науково-технічних робіт та проєктів.

Організація навчального процесу дітей, у тому числі дітей з особливими освітніми потребами, які перебувають на території держав — членів ЄС та інших держав. За інформацією МОН станом на 27 травня 2022 року за кордон виїхали 677994 учнів та 25168 педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти:

2033 дитини з особливими освітніми потребами евакуйовано за межі України, з них 1072 - діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування;

1267 дітей виїхали за кордон організованими групами із супроводжуючими особами:

651 – до Республіки Польща. Це діти з Вінницької - 33, Запорізької - 106, Київської - 31, Кіровоградської - 27, Одеської - 233, Полтавської – 36, Харківської - 12, Хмельницької областей – 173;

267 – до Італії (Закарпатська - 53, Запорізька - 115, Сумська – 38, Донецька - 61).

34 – до Німеччини (Рівненська область - 25, м. Київ - 9).

66 - до Чехії (Вінницька, Житомирська області).

105 – до Туреччини (Дніпропетровська область).

85 – до Іспанії (Донецька область).

59 – до Румунії (Одеська область).

Решта 766 дітей з ООП виїхали разом з батьками.

МОН проводить постійний моніторинг перебування дітей за межами України, вивчення та задоволення їх потреб, забезпечується ротація супроводжуючих їх осіб.

З метою ефективної роботи збереженої мережі постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 № 493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр» були розширені можливості ІРЦ на час воєнних дій. Зокрема, були:

- розширені завдання ІРЦ;

- надані додаткові гарантії для осіб з особливими освітніми потребами, які вимушено змінили своє місце проживання (перебування);

- передбачені можливості для подання заяв, отримання висновків про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи та отримання консультацій фахівцями ІРЦ особами, з якими перебуває дитина;

- надано можливість використання документів з мобільного додатка Порталу Дія;

- зменшено термін проведення комплексної оцінки для дітей, які переїхали на тимчасове місце проживання;

- розширені можливості для проведення повторної комплексної оцінки розвитку дитини, у тому числі з метою проведення моніторингу розвитку особи (за згодою батьків).

Також були передбачені можливості для дітей, що постраждали внаслідок воєнних дій, у тому числі отримали психологічні травми. Зокрема, відповідно до внесених змін, прояви наслідків психологічної травми можуть бути підставою наявності в дитини особливих освітніх потреб. Також передбачено можливості для виявлення схильностей до проявів девіантної поведінки та її причин, психологічного стану особи, а також їх впливу на освітню діяльність. Тепер ІРЦ можуть надавати рекомендації для організації освітнього процесу для дітей, які зазнали психологічної травми та дій, спрямованих на запобігання посиленню психологічної травми.

З метою забезпечення умов для навчання осіб з особливими освітніми потребами під час війни постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2022 № 483 були внесені зміни до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти і Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Зокрема, були розширені можливості на час воєнного стану щодо зарахування дітей з особливими освітніми потребами шляхом збільшення можливої кількості дітей з ООП в одному класі чи групі, залучення до надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (допомоги) фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, педагогічних працівників закладу освіти, зокрема з числа тих, що вимушені були змінити своє місце проживання (перебування) та/або місце роботи внаслідок збройної агресії РФ.

В умовах правового режиму воєнного стану особливо важливо забезпечити права учнів на продовження здобуття освіти, зокрема, в установленому порядку перевести їх на наступний рік навчання, видати свідоцтва досягнень або табелі навчальних досягнень та документи про здобуття освіти.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 28.03.2022 № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» спрощено процедуру переведення учнів до іншого закладу загальної середньої освіти.

МОН спільно зі швейцарсько-українським проектом DECIDE та за підтримки Посольства Швейцарії в Україні запустив сайт emergency.mon.gov.ua для міністерств освіти, директорів шкіл та вчителів у країнах, які прийняли українських дошкільнят та школярів. На ресурсі висвітлені актуальні питання зі

сфери шкільної освіти, а також зібрані гуманітарні потреби, які необхідні для здійснення навчання в Україні.

Ресурс допоможе міжнародній освітянській спільноті зрозуміти освітню траєкторію дитини, зокрема знання і навички, які вона отримала під час навчання в Україні. Ця інформація необхідна для адаптації дитини до нового закладу освіти за кордоном.

В умовах військової агресії російської федерації професійно (професійно-технічна) освіта зазнала значних втрат, які суттєво вплинули на її суб'єктів, інфраструктуру, механізм функціонування.

Для тимчасово переміщених українців створено Ресурсний хаб (Resource Hub), на якому розміщується інформація щодо можливості продовження освіти, навчання та працевлаштування. Ресурсний хаб містить ключову інформацію про систему освіти в Україні, що допомагає покращити розуміння українських кваліфікацій усіх типів та їх визнання, а також орієнтує українців у виборі можливостей щодо освіти, навчання та працевлаштування в країнах ЄС. Вся інформація доступна англійською та українською мовами.

Міністерством освіти і науки України у цьому напрямку проведено низку консультацій з представниками Європейського фонду освіти щодо наповнення зазначеного хабу.

13 травня 2022 року Уряд затвердив постанову № 599 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо врегулювання питань академічної мобільності». Відтепер заклади професійної (професійно-технічної) освіти в межах, визначених статтями 52 і 53 Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» можуть брати участь у міжнародному співробітництві, застосовуючи вимоги Порядку реалізації права на академічну мобільність.

Наразі немає точної інформації щодо кількості здобувачів та викладачів закладів фахової передвищої та вищої освіти, які навчаються або працюють в Україні, але перебувають внаслідок воєнної агресії за кордоном на території держав-членів ЄС та інших держав. Більше 70 тис студентів із України також навчаються за кордоном (у 2016-2017 рр. їх кількість нараховувала 77 424 тис. здобувачів).

Для забезпечення захисту освітніх прав громадян України, які перебувають на території держав-членів ЄС та інших держав заклади фахової передвищої освіти 24 регіонів продовжують здійснювати освітній процес дистанційно та за змішаною формою. У 24 регіонах університети працюють дистанційно, з них у 12 областях освітній процес організовано за змішаною формою.

Здобувачі вищої освіти, які внаслідок військової агресії російської федерації були вимушені переїхати на територію ЄС, мають можливість продовжувати навчання в інших закладах фахової передвищої, вищої освіти безпосередньо або дистанційно, реалізуючи своє право на академічну (кредитну) мобільність. Такий потенціал забезпечується на основі Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №

579 від 12.08.2015. Така форма надає широкі можливості для здобувачів, які будучи перемішеними з території бойових дій до країн ЄС, можуть продовжувати навчання дистанційно, застосовуючи:

- внутрішню академічну мобільність – будучи учасниками освітнього процесу у закладах фахової передвищої, вищої освіти в межах України (переважно у західних регіонах);

- зовнішню академічну мобільність – як учасники освітнього процесу у закладах фахової передвищої, вищої освіти ЄС.

Крім того, перебуваючи на території ЄС, здобувачі можуть продовжувати навчання дистанційно у закладах фахової передвищої, вищої освіти України, в яких вони отримували освітні послуги до російської військової агресії.

За інформацією МОН основними викликами, з якими зіштовхнулися зазначені особи, є:

- суттєве погіршення соціального і матеріального забезпечення, психологічного стану, необхідність вирішення ключових побутових проблем всіх учасників освітнього процесу, що опинилися за кордоном;

- погіршення платоспроможності та, відповідно, платіжної дисципліни щодо оплати навчання здобувачів, які навчаються у закладах фахової передвищої, вищої освіти за кошти фізичних осіб;

- необхідність гнучкого реагування щодо здобуття освіти на основі академічної мобільності у закладах фахової передвищої, вищої освіти в Україні і за кордоном, для викладачів та науковців щодо пошуку можливостей стажування за кордоном та інших інструментів викладацької і наукової активності;

- неможливість підтримання звичайних оф-лайн комунікацій із освітянською спільнотою в Україні;

- необхідність оформлення відрядження та обмежений термін можливого перебування викладачів закладів вищої освіти державної форми власності за кордоном (до 60 днів), крім випадків їх стажування, забезпечення діяльності державних органів влади в особливому режимі в умовах воєнного стану;

- ризики затягування війни із можливістю втрати наукового та людського потенціалу для України.

У сфері залишаються наскрізні проблеми, які стосуються в тому числі здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних працівників, які виїхали за кордон:

- 1) відсутність у багатьох учасників освітнього процесу доступу до комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення та якісного Інтернету, що погіршує доступ до дистанційного навчання;

- 2) відсутність якісного онлайн-контенту для певних рівнів освіти (початкова, професійна (професійно-технічна) освіта) та доступу до електронних підручників, а також відсутність бюджетного фінансування на покриття вказаних потреб;

3) відсутність достовірної інформації щодо сфери освіти, зокрема щодо автоматизованого обліку дітей шкільного віку, вчителів (необхідна оперативна інформація систематично збирається вручну).

Основним викликом для держави в контексті організації дистанційного навчання для українських здобувачів освіти, які перебувають за кордоном, залишається забезпечення доступу до української освіти та можливості продовжувати навчання за українською програмою, українською мовою, а педагогічним працівникам - забезпечення можливості продовжувати роботу дистанційно або ж тимчасово навчати українських дітей за кордоном.

Для того, щоб українські здобувачі освіти та педагогічні, науково-педагогічні працівники захотіли повертатися до України, потрібно не втрачати з ними зв'язок (тримати його через керівництво їх закладів освіти, дипломатичні представництва України в інших країнах тощо), з'ясовувати їх потреби та задовольняти їх (у тому числі за підтримки партнерів з розвитку).

Здобувачі фахової передвищої, вищої освіти, які перебувають на території держав-членів ЄС та інших держав, можуть долучитися до навчального процесу на основі організованого закладами дистанційного навчання. На 26 травня 2022 р. заклади фахової передвищої освіти всіх регіонів продовжують здійснювати освітній процес дистанційно, з них 21 – за змішаною формою. У двох областях декілька ЗФПО відновили очну роботу. У 24 областях і місті Києві університети працюють дистанційно в синхронному та асинхронному режимі.

В умовах війни сфера науки та інновацій зазнала значних втрат, які суттєво вплинули на її суб'єктів, інфраструктуру, механізм функціонування. Оцінити зараз середньо- та довгострокові впливи війни на сферу наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності вкрай важко, зокрема через непрогнозованість подальшого розвитку ситуації та проблеми зі збором інформації щодо можливості продовження виконання розпочатих та запланованих наукових, науково-технічних робіт та проєктів, а також інноваційних проєктів, наявності кадрового потенціалу, стану дослідницької та інноваційної інфраструктури.

Наразі основною проблемою сфери науки та інновацій є неможливість провадження наукової та інноваційної діяльності на високому рівні як повністю (у тимчасово окупованих чи постраждалих від обстрілів регіонах), так і частково (в інших регіонах України).

Станом на сьогодні наявні такі дані щодо пошкоджень (руйнувань) майна та будівель наукових установ: не пошкоджено - 217; частково пошкоджено - 70; повністю пошкоджено - 2; інформація відсутня - 9 (оскільки знаходяться на окупованій території). Пошкоджено близько 15% дослідницької інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ, зокрема унікальне наукове обладнання та устаткування, дослідні лабораторії, центри колективного користування науковим обладнанням.

Значного руйнування зазнали заклади вищої освіти та наукові установи, які знаходяться у Сумській, Чернігівській, Харківській та Миколаївській областях,

однак наразі не можливо встановити суму завданих збитків у зв'язку з постійними обстрілами та продовженням руйнування інфраструктури. Водночас відсутня інформація щодо об'єктів, які знаходяться у містах Маріуполь, Херсон, Донецькій та Луганській областях, оскільки територія окупована.

Певна кількість наукових та науково-педагогічних працівників з початку війни залишила територію нашої країни та виїхала до інших країн. Наразі кількість таких працівників, за результатами аналізу наданої МОН інформації Національною академією наук, національними галузевими академіями наук та іншими центральними органами виконавчої влади складає 1392, з них 1026 осіб продовжують здійснювати наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність.

Для підтримки українських вчених президент Європейської дослідницької ради (ERC) Марія Лептін звернулась до 5600 грантоотримувачів ERC із проханням надати тимчасове працевлаштування дослідникам і технічному персоналу з України. Тільки за перші дні надійшло 380 пропозицій.

Українським вченим до кінця 2022 року надано безкоштовний доступ до електронних ресурсів наукової інформації у межах проекту Research4Life. Станом на кінець травня понад 450 українських установ зареєструвалися або відновили реєстрацію на платформі Research4Life і отримали можливість налаштувати своїм працівникам доступ до важливих електронних ресурсів.

За наявною інформацією, значна частина (понад 17%) українських користувачів працюють з науковою літературою, перебуваючи за кордоном. Таким чином, українські вчені та освітяни, які через війну були вимушені виїхати за кордон, наразі мають додаткові можливості для продовження своєї наукової та освітньої діяльності завдяки доступу до важливих джерел наукової інформації.

Реалізація культурних та інформаційних прав, свободи совісті та віросповідання

Крім матеріальних збитків та людських жертв, критична ситуація в Україні також негативно впливає на соціальну структуру українського суспільства, змушуючи мільйони жінок, дітей та літніх людей залишати свої домівки. Як наслідок, нематеріальна культурна спадщина громад в Україні, фундаментальна частина їхньої ідентичності та спадкоємності опинилися під загрозою.

Відповідно до принципів державотворення та норм законодавства здійснюється постійний моніторинг та діяльність в забезпеченні захисту прав і свобод українців (у тому числі культурних та інформаційних прав, свободи совісті та віросповідання), що виїхали за кордон, рятуючись від широкомасштабної військової агресії росії проти України.

У зв'язку з початком активної фази російського вторгнення до України біля 23 % здобувачів закладів освіти сфери культури виїхали за межі України. Зокрема, за кордон виїхали 840 учнів мистецьких ліцеїв, 242 студенти фахових мистецьких коледжів та 1998 здобувачів вищої освіти. З них до держав-членів Європейського Союзу перемістилися 2647 осіб (86 % від загальної кількості тих, хто виїхав). Найбільше число здобувачів мистецької освіти перемістилися до Республіки

Польща (864 особи або 28 % переміщених) та Федеративної Республіки Німеччина (729 осіб або 24 % переміщених).

Усі переміщені здобувачі мистецької освіти закладів освіти мають доступ до навчальної інфраструктури в місцях перебування, також переважна більшість з них продовжують навчання в своїх Alma Mater в дистанційному форматі. З усіх переміщених здобувачів за програмами зовнішньої академічної мобільності продовжують навчання в іноземних закладах 208 студентів.

Про наявність проблемних питань у зв'язку з перебуванням українських учнів та студентів закладів освіти сфери культури, зокрема, обмеження їхніх прав на доступ до української мистецької освіти, а також культурних прав і свобод не повідомлялося.

За межі України після 24 лютого 2022 року перемістилися 554 педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів освіти сфери культури, підпорядкованих МКПІ, більшість з яких перебувають у Республіці Польща (139 осіб або 25 % переміщених) та Федеративній Республіці Німеччина (155 осіб або 28 % переміщених). Більшість із зазначених викладачів, які ведуть практичні заняття з мистецтва, виїхали разом зі своїми учнями і продовжують їхню практичну мистецьку підготовку в місцях тимчасового перебування.

Державне агентство України з питань мистецтв та мистецької освіти постійно проводить моніторинг та розміщує інформацію про можливості розміщення, грантові програми, спільні проекти тощо, які іноземні партнери пропонують українським митцям, які опинилися за кордоном на офіційному вебсайті Держмистецтв (<https://arts.gov.ua/announcements/mozhlyvosti/>). Двічі на тиждень Український культурний фонд формує добірки актуальних можливостей, що спрямовані на підтримку діячів культури, які залишилися в Україні або були змушені виїхати за кордон.

Доступ до книжок є однією з ключових потреб українських дітей-переселенців для подолання наслідків психологічної травми та успішної інтеграції у нове для себе оточення. Під патронатом першої леді України Олени Зеленської Українським інститутом книги, Міністерством культури та інформаційної політики України та Міністерством закордонних справ України реалізується проект «Книжки без кордонів». Метою проекту є забезпечення дітей з сімей-шукачів притулку книжками українською мовою.

Станом на кінець травня 2022 року надруковано і розповсюджено понад 80 тисяч примірників. Отримати книжки українською мовою українські діти тепер можуть в 11 країнах Європи: Польщі, Норвегії, Швеції, Естонії, Латвії, Литві, Словаччині, Чехії, Німеччині, Ірландії та Болгарії.

У Польщі нині перебуває понад 3 млн тимчасових переселенців з України. Перша леді Республіки Польща Агата Корнгаузер-Дуда взяла під патронат реалізацію проекту «Книжки без кордонів» у Польщі. Книжки друкують польські друкарні з оригінал-макетів, наданих безоплатно українськими видавцями. Місцеві партнери забезпечують збір коштів та розповсюдження книжок у місцях

перебування родин: на вокзалах, в допомогових та культурних центрах, школах та бібліотеках.

Станом на 20 травня в рамках проекту у Польщі надруковано і розповсюджено 54,6 тисяч примірників. Зокрема, за підтримки Фундації «Освіта для демократії» надруковано 30,6 тисяч примірників, із них – 10 тисяч примірників за допомоги Fundacja Kościuszkowska (США). Ще 24 тис примірників надруковано за підтримки Фундації Святого Миколая. Орієнтовно до кінця червня за підтримки Польського інституту книги буде надруковано ще 80 тисяч примірників. Фундація «Універсального читання» (Powszechnego Vzytania) спільно з іноземними партнерами зібрала 150 тис. доларів для грантів українським видавцям, які будуть розподілятися на конкурсній основі. Цей проект також реалізується під патронатом першої леді Польщі Агати Корнгаузер-Дуди.

Польська книжкова палата сприяє працевлаштуванню українських фахівців видавничої справи в Польщі. ZAIKS (організація колективного управління авторськими правами в Польщі) почала надавати допомогу у розмірі 5 тис. злотих українським митцям, зокрема письменникам.

Вроцлавський Дім Літератури (WDL) разом з Українським інститутом книги ініціював проект «Книжка оберігає», в рамках якого вже готуються до друку 8 книжок українською мовою (по 5 тисяч примірників кожна), права на які закуплені в українських видавців. Книжки будуть безкоштовно роздані тимчасовим переселенцям з України. Також українські книжки купують для бібліотек окремі місцеві громади та благодійні організації Польщі.

Міністерство культури та інформаційної політики України у співпраці з національними партнерами ЮНЕСКО розпочало визначення потреб в сфері охорони нематеріальної культурної спадщини серед громад, груп та окремих людей з України, які перебувають у п'яти сусідніх країнах: Угорщині, Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині, як тимчасово переміщені особи, внаслідок збройної агресії російської федерації. Визначення потреб тимчасово переміщених громадян України було виділено пріоритетним напрямком дій з охорони нематеріальної культурної спадщини в надзвичайних ситуаціях.

При реалізації зазначеної ініціативи наголошується, що громади повинні бути основними дійовими особами у визначенні того, як криза може вплинути на їхню нематеріальну культурну спадщину, як вони можуть її захистити, а також як вони можуть використовувати це як інструмент для стійкості та відновлення.

Опитування тимчасово переміщених осіб триватиме до кінця червня 2022 року за координацією Інституту етнології та соціальної антропології Словацької академії наук. На основі виявлених потреб буде розроблено низку конкретних проектів для підтримки збереження української нематеріальної культурної спадщини.

Зважаючи на викладене, учасники спільних слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів на тему: «Захист прав і свобод громадян України, які перебувають на території держав-членів ЄС та інших держав як тимчасово переміщені особи, внаслідок збройної

агресії Російської Федерації» **рекомендують:**

I. Верховній Раді України:

1.1. З метою законодавчого забезпечення захисту прав і свобод громадян України, які перебувають на території держав-членів ЄС та інших держав як тимчасово переміщені особи, внаслідок збройної агресії Російської Федерації законопроекти, які регулюють зазначені питання, вважати пріоритетними і такими, що підлягають першочерговому розгляду.

1.2. Сприяти невідкладному розгляду проекту Закону України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у Програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027)» після його внесення на розгляд Верховної Ради України в установленому законодавством порядку.

II. Кабінету Міністрів України:

2.1. Вживати заходів для:

забезпечення розвитку співробітництва з державами-членами та інституціями ЄС, іншими іноземними державами з метою гарантування дотримання прав громадян України, які внаслідок воєнних дій залишили територію України і знаходяться за кордоном;

прискорення процедури ратифікації укладених міжнародних угод, якими врегульовуються питання реалізації громадянами України прав на соціальне та пенсійне забезпечення.

2.2. З метою відновлення економіки та інфраструктури країни опрацювати питання щодо розробки та впровадження комплексної Стратегії державної політики з питань повернення трудових ресурсів в Україну з урахуванням:

створення державних програм відновлення інфраструктури передусім соціального спрямування та житлового фонду;

залучення іноземних інвестицій для забезпечення житлом постраждалих громадян, особливо у регіонах Східної України;

розробки та затвердження Методики оцінки потреб та реального стану робочої сили на рівні регіонів;

розробки короткострокових планів щодо релокації/переорієнтації підприємств, з урахуванням фактору концентрації трудових ресурсів України що склалась в умовах воєнних дій (трудо-дефіцитних східних та центральних регіонах та трудо-надлишкових західних регіонах);

створення комплексної програми підтримки і допомоги бізнесу, зокрема, спрощення можливості отримання кредитів, грантів на відкриття бізнесу, купівлю нерухомості, надання пільг, інвестиційних програм та інформаційної підтримки тощо.

2.3. Щодо забезпечення доступу до освіти, наукової та інноваційної діяльності:

ініціювати зміни до відповідних постанов Кабінету Міністрів України з метою розблокування виконання закладами вищої освіти України проєктів Програми ЄС Еразмус, забезпечення цільового використання коштів грантів Програми та виконання зобов'язань за грантовими угодами щодо закупівлі обладнання, міжнародних відряджень, мобільності, виплат закордонним та українським партнерам проєктів;

звернутися від імені українського Уряду до Європейської комісії з проханням щодо надання міжнародної технічної допомоги для сплати внеску України за участь в програмі ЄС з досліджень та інновацій “Горизонт Європа” та програмі з досліджень та навчання “Євратом”, або відтермінування чи звільнення від сплати внеску;

розглянути можливість розширення фінансового забезпечення доступу до освіти здобувачів фахової передвищої, вищої освіти за рахунок залучення міжнародних фінансових організацій до ініціатив пільгового кредитування навчання або компенсації відсотків, використання інших інструментів фінансової підтримки здобуття освіти.

2.4. Опрацювати пропозиції щодо:

визнання країнами – членами ЄС та іншими державами цифрових документів в застосунку «Дія», з метою підтвердження громадянами України права на соціальні виплати, пільги, перетину державного кордону тощо;

забезпечення рівних прав громадян України та осіб без громадянства, які фактично проживали на території України до 24 лютого 2022 року, в частині вимог щодо виїзду з України під час воєнного стану та повернення до України з-за кордону;

створення безпечних умов для життя та роботи державних службовців у період воєнного стану, зокрема шляхом можливості виконання посадових обов'язків за межами адміністративної будівлі державного органу (дистанційно) державними службовцями, які займають посади державної служби категорії «В» та працівників державного органу, які перебувають за межами України та мають малолітніх і неповнолітніх дітей, повнолітню дитину – особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, які взяли під опіку дитину або особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи, а також вагітних жінок;

надання працівнику, за його ініціативою, у разі втрати зв'язку з роботодавцем засвідчити факт припинення трудових відносин під час дії особливого періоду та оформити припинення таких трудових відносин, а також призупинити трудові відносини під час дії особливого періоду;

сприяння наданню права на використання українськими громадянами, що отримали тимчасовий захист, міжнародного посвідчення водія, а також документів, що видані в Україні на підтвердження права власності на автомобіль;

скасування роумінгу та забезпечення безкоштовного телефонного зв'язку для українських громадян, які отримали тимчасовий захист в інших державах.

2.5. Вжити заходів щодо забезпечення перерахування стягнутих за рішеннями судів коштів за платіжними документами органів державної виконавчої служби.

III. Міністерству соціальної політики України:

3.1. Забезпечити розроблення інформаційного ресурсу з метою інформування громадян України – тимчасово переміщених осіб про умови перебування в іноземних державах;

3.2. Щодо захисту прав дітей:

продовжити роботу з компетентними інституціями іноземних держав з метою укладення міжнародних договорів про співпрацю у сфері захисту прав вимушено переміщених дітей – громадян України (передусім дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які проживали або були зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування в Україні, влаштованих до сімей патронатних вихователів, дитячих будинків сімейного типу, прийомних сімей, під опіку/ піклування), у тому числі в частині дотримання вимог законодавства України у сфері усиновлення на період їх перебування за межами України;

опрацювати механізм повернення дітей, які тимчасово переміщені в залежності від категорій: прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу, закладів та дітей, які перемістилися без супроводу батьків;

опрацювати питання щодо внесення змін до законодавства з питань:

виїзду дітей за межі України;

забезпечення права переміщеної за кордон дитини на виховання та спілкування з обома батьками.

IV. Міністерству фінансів України спільно з Державною казначейською службою України вжити заходів щодо забезпечення своєчасного перерахування коштів стягувачам за платіжними документами органів державної виконавчої служби, особливо за платіжними документами щодо стягнення аліментів, а також забезпечити недопущення в подальшому порушення інтересів стягувачів у виконавчому провадженні.

V. Міністерству освіти і науки України:

5.1. Посилити роботу із міністерствами з питань освіти інших країн щодо налагодження співпраці з реалізації громадянами України - здобувачами професійної (професійно-технічної) освіти права на академічну мобільність;

5.2. Ініціювати звернення від імені Українського Уряду до:

Європейської комісії з проханням розширення вікна можливостей для української освіти, зокрема розглянути можливість запровадження механізму повноцінної участі українських університетів в альянсах європейських університетів та виділення додаткових коштів на фінансування такої участі;

міжнародних донорів, міністерств освіти за кордоном із пропозицією включити до умов використання фінансової підтримки, грантів на навчання для здобувачів із України у закордонних закладах вищої освіти вимоги їх повернення після навчання в Україну.

VI. Міністерству закордонних справ України:

6.1. Посилити взаємодію із відповідними установами країн, до яких внаслідок воєнних дій виїхали громадяни України, з метою інформування щодо кількості осіб, яким надано статус біженця чи тимчасовий захист, а також задля швидкого реагування на випадки потрапляння громадян України в ситуацію торгівлі людьми за кордоном;

6.2. Опрацювати питання щодо створення реєстру осіб, які знаходяться за кордоном, зокрема, на території ЄС, на підставі даних про консульський облік;

6.3. Звернутися до Урядів зарубіжних країн, які прихистили українців, з проханням залишити безкоштовний або запровадити пільговий проїзд для біженців, які повертаються в Україну.

VII. Міністерству закордонних справ України спільно із Державною прикордонною службою України, Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Державною міграційною службою України визначити механізм повернення українських громадян, які внаслідок воєнних дій виїхали за межі території України без паспорта громадянина України для виїзду за кордон.

VIII Міністерству цифрової трансформації України спільно з Міністерством закордонних справ України, Міністерством юстиції України та Міністерством фінансів України вжити належних заходів для забезпечення приєднання України до Програми ЄС «Цифрова Європа» (2021-2027).

IX. Міністерству соціальної політики України спільно із Міністерством внутрішніх справ України, Міністерством закордонних справ України підвищувати рівень обізнаності громадян, які внаслідок воєнних дій виїхали за межі території України, про ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, отримання допомоги та захисту, шляхом організації просвітницьких кампаній.

X. Міністерству соціальної політики України спільно із Пенсійним фондом України:

опрацювати питання практичної реалізації права громадян на отримання пенсії (призначення пенсії та зміна способу виплати пенсії) через вебпортал електронних послуг Пенсійного фонду України з використанням засобів кваліфікованого електронного підпису у разі вимушеного виїзду за кордон у зв'язку із війною з подальшим проведенням роз'яснювальної роботи із цього питання;

забезпечити своєчасність виплати громадянам, які перебувають на території держав – членів ЄС та інших держав, як тимчасово переміщені внаслідок збройної агресії Російської Федерації, державних соціальних виплат, пенсій.

XI. Дані рекомендації надіслати Кабінету Міністрів України, Міністерству соціальної політики України, Міністерству фінансів України, Міністерству освіти і науки України, Міністерству закордонних справ України, Міністерству внутрішніх справ України, Міністерству з питань реінтеграції тимчасово

окупованих територій України, Міністерству цифрової трансформації України, Міністерству юстиції України, Пенсійному фонду України, Державній казначейській службі України, Державній прикордонній службі України, Державній міграційній службі України для розгляду та їх реалізації.

ХІІ. Проінформувати Комітет про стан виконання цих рекомендацій до 01 жовтня 2022 року.

A handwritten signature in black ink, appearing to be a stylized name, possibly "O. Zelensky", written in a cursive script.